

HØJERE FORBEREDELSESEKSAMEN

**Betænkning om højere forberedelseksamen
afgivet af et udvalg nedsat af
undervisnings- og forskningsministeren
november 1987**

BETÆNKNING NR. 1160

JANUAR 1989

Indhold

Indledning	5
- Udvalgets kommissorium, sammensætning og arbejde	5
I. HF fra 1967 til i dag	9
1. Hovedtræk af udviklingen	9
2. HF i dag	11
2.1 Institutioner og antal studerende	11
2.2. Rekrutteringen til de 2-årige HF-kurser	12
2.3. Rekrutteringen til enkeltfags kurserne.....	13
2.4. Særlige træk ved HF	15
2.41. Studievejledning	15
2.42. Konferencetimer	16
2.43. Den større skriftlige opgave	16
2.44. Støtteundervisning	16
2.45. Selvstuderende	17
2.46. Evaluering og eksamen	17
2.5. Forsøgsundervisning	18
2.6. Rekvireret undervisning	19
2.7. Hvordan bruges HF? HF's kompetence	19
2.71. Samlet HF-eksamen	19
2.72. Enkeltfag	21
2.8. Problemkatalog	22
II. Forslag til ændringer af HF-uddannelsen	24
1. Præmisser	24
2. Pædagogisk styring	25
3. Forslag til ændret tilbuds- og ressourcestyring	25
4. Forslag til ændret uddannelses- og institutionsstruktur	27
5. Forslag til optagelseskriterier	28
6. Forslag vedrørende mødepligtsregler og deltagerbevis	29
7. Forslag til ændring af uddannelsens indhold	30
8. Om støtte til handicappede	36
III. Fremtidsperspektiver	37
1. HF-uddannelsens placering i det samlede uddannelsesbillede	37
2. Mulige ændringer i søgningsmønstret	37
3. HF og fremtidens voksenuddannelsesbehov	39
4. HF-uddannelsen for voksne i fremtidens samfund	40
5. Afslutning	41
IV. Appendiks	43
1. Oversigt over materiale, der har stået til rådighed for udvalget	43
2. Bilag	44

Indledning

I foråret 1987 udsendte Direktoratet for Gymnasieskolerne og HF'en rapport om højere forberedelseksamen (Tema 6, 1987), udarbejdet af en arbejdsgruppe under direktoratet.

I rapporten gøres status over HF, efter at uddannelsen nu har eksisteret i 20 år. Hovedkonklusionen er, at HF er et værdifuldt uddannelses tilbud til unge og voksne, og at uddannelsen ikke længere kan tænkes bort fra det samlede uddannelsesbillede. Men rapporten peger også på en række uløste problemer i uddannelsen.

På denne baggrund nedsatte undervisningsministeren i efteråret 1987 et udvalg om højere forberedelseksamen med følgende kommissorium:

»Udvalget om højere forberedelseksamen skal overveje HF's placering i det samlede uddannelsesbillede og foreslå løsninger på de problemer i HF-uddannelsen, der bl.a. er konstateret i rapporten fra direktoratets arbejdsgruppe om HF. Udvalget skal således overveje, om der bør foretages ændringer i fagenes niveau og timetal og i sammensætningen af den samlede eksamen.

Udvalget skal endvidere overveje optagelseskravene til HF og disses konsekvenser for rekrutteringen og for undervisningens indhold og niveau. I disse overvejelser skal omfang af gennemførelse og frafald indgå.

Med udgangspunkt i HF'ernes faktiske valg af uddannelse skal udvalget overveje omfanget af eventuel faglig supplering ved optagelse til videregående uddannelser.

Udvalget skal også overveje, hvilke opgaver der skal varetages på 2-årige kurser og enkeltfagskurser. I vurderingen af arbejdsdelingen mellem de forskellige kursustyper bør ressourceudnyttelse, frafald, vilkår for holdoprettelse og samarbejde mellem kurserne inddrages.

Udvalget skal endelig overveje, i hvor høj grad fagene til højere forberedelseksamen kan tilrettelægges forskelligt afhængig af kursistbaggrund og kursistønsker.

Udvalgets forslag må ikke medføre merudgifter for det offentlige«.

Ministeren beskikkede højskoleforstander *Niels Højlund* som formand og følgende som medlemmer af udvalget:

Direktør Lars Kristensen,
Akti-Kursus A/S

Uddannelseschef Ida Munk
Danmarks Sparekasseforening

Rektor Ole Jessen Bruun
Haderslev Statsseminarium

Fuldmægtig Birgit Rohde
Århus Universitet

Viceborgmester Vagn Ry Nielsen
Amtsrådsforeningen

Kontorchef Lone Christiansen
Amtsrådsforeningen

Adjunkt Torben Rau
Gymnasieskolernes Lærereforening

Adjunkt Kirsten Johannsen
Gymnasieskolernes Lærereforening

Rektor Willy Mathiesen
Rektorforeningen

Forstander Ole Juul
Forstanderforeningen

Rektor Paul Heide
Gruppen af HF-rektorer ved seminarierne

Claus Walther
Landssammenslutningen af Kursusstuderende

Kontorchef Liselotte Heslet Sestoft
Undervisningsministeriet, 1. afdeling

Fuldmægtig Erik Pedersen
Undervisningsministeriet, 3. afdeling

Kontorchef Ib Fischer Hansen
Undervisningsministeriet
Direktoratet for Gymnasieskolerne og HF

Undervisningsinspektør Bent Karsdal
Undervisningsministeriet
Direktoratet for Gymnasieskolerne og HF

Sekretariatet:

Undervisningsinspektør John Bernth
Undervisningsministeriet
Direktoratet for Gymnasieskolerne og HF

Fagkonsulent Bent Hirsberg
Undervisningsministeriet
Direktoratet for Gymnasieskolerne og HF

Associeret udvalget:

Kontorchef Mette Bøgh
Undervisningsministeriet
Direktoratet for Gymnasieskolerne og HF

Senere har Lars Kongshøj (LAK) afløst Claus Walther i udvalget.

I en periode har undervisningsinspektør Jarl Damgaard fungeret som sekretær for udvalget.

Udvalget har holdt 13 møder, og derudover har der været afholdt en lang række møder i interne arbejdsgrupper, der har været nedsat med det formål at komme med oplæg til hovedudvalget.

Udvalget har i løbet af arbejdet modtaget et stort antal henvendelser fra faglige foreninger og enkeltpersoner. Henvendelserne er naturligt indgået i udvalgets drøftelser.

Endvidere har en række af udvalgets medlemmer deltaget i møder rundt om i landet med forskellige repræsentanter for uddannelsen.

I. HF fra 1967 til i dag

1. Hovedtræk af udviklingen

Uddannelsen til højere forberedelseseksamen blev etableret i august 1967. Den 2-årige uddannelse begyndte ved 12 kurser tilknyttet lærerseminarier og fire kurser ved gymnasieskoler og ved et kursus, der alene tilbød HF-undervisning, Statens Kursus til Højere Forberedelseseksamen.

Det umiddelbare incitament til at oprette HF var de ændringer i læreruddannelsen, der skete i 1966 med den nye lov om uddannele af lærere til folkeskolen. Læreruddannelsen skulle styrkes blandt andet ved at højne kravene til indgangsniveau til uddannelsen.

Studieplanudvalget for højere forberedelseseksamen sammenfattede i betænkning nr. 447 om højere forberedelseseksamen HF-lovens sigte og forudsætninger således: »HF skal være en ny vej i uddannelsessystemet, dels med henblik på læreruddannelsen, dels tillige som indgang til andre videregående uddannelser. Med henblik herpå har loven et dobbelt indhold:

01. HF karakteriseres af, at selve eksamen ikke blot er tilgængelig for de unge, der kommer direkte fra skolen, men for alle, der har skaffet sig de nødvendige kvalifikationer. HF-eksamen skal i særlig grad sigte på at godtgøre studieegnethed, altså ikke blot et kundskabsgrundlag, men også modenhed og hensigtsmæssige studiemetoder.

Det er en grundlæggende intention bag loven, at HF-eksamen skal føre frem til et felt af videregående uddannelser, der er så bredt som muligt. HF må ikke blive en uddannelsesmæssig blindgyde, men skal give mulighed foret virkeligt valg.

02. Dertiibydes hjælp til erhvervelsen af de kvalifikationer, der kræves ved HF. Denne hjælp har karakteren af en egentlig undervisning, hvis kvalitet bliver sikret gennem krav til HF-kursernes lokaler, lærere og udstyr og gennem et ministerielt tilsyn. Undervisningen skal tilrettelægges med sigte mod den studieegnethed, der skal godtgøres ved eksamen, og skal give et kundskabsmæssigt grundlag for videregående uddannelse. Inden for rammen af en sådan almen foruddannelse forudsættes HF-uddannelsen smidiggjort gennem valgmuligheder af hensyn til elevernes forskellige interesser og behov«.

Uddannelsen til højere forberedelseseksamen har således fra sin begyndelse i august 1967 været tænkt som en alternativ gymnasial uddannelse, der bl.a. skulle træde i stedet for de mange daværende adgangskurser til højere læreanstalter - specielt præparandklasserne på seminarierne. Disse adgangskurser var ofte »blindgyder«, idet de kun gav adgang til én bestemt uddannelse. Blev kursisten ikke optaget på den ønskede uddannelse, var adgangskurset spildt, og man kunne gå i gang med et nyt.

Fra politisk side ønskede man derfor at etablere en bred almindelig og studieforberedende uddannelse, der kunne give adgang til et bredt spektrum af uddannelser og som var beregnet både for kursister, der vendte tilbage til uddannelsessystemet og for kursister, der kom direkte fra skolen.

I bemærkningerne til HF-lovens §9 er det anført, at undervisningen til højere forberedelseseksamen »skal være åben, ikke blot »opad« til forskellige videregående uddannelser, men også »nedad«, og der tænkes derfor ikke stillet krav om en bestemt eksamen eller lignende, for at en elev kan optages på et kursus til højere forberedelseseksamen«.

I praksis blev optagelsen forvaltet sådan, at der blev stillet krav om et vist kundskabs- og modenhedsniveau som nødvendigt for at kunne følge undervisningen og dermed som betingelse for optagelse. Det afgørende blev, at kundskaber og modenhed kunne opnås ad forskellige veje, og at det formelle uddannelsessystem kun var en af disse.

En naturlig konsekvens af disse optagelseskrav blev, at afgørelse om optagelse blev placeret på det enkelte kursus under rektors ansvar.

De fleste HF'ere fra de første årgange valgte læreruddannelsen efter eksamen. En del søgte og fik dispensation ved optagelse til videregående studier ved universiteterne. Fra 1972 blev adgangen fri for HF'ere til universiteterne. Dog stilledes der krav om supplerende i det omfang, den enkeltes samlede eksamen ikke omfattede de tilvalgsfag, der netop krævedes til det pågældende studium.

I 1967 søgte ialt 1910 optagelse på kursus til højere forberedelseseksamen. Der oprettedes ialt 816 pladser i 34 klasser. Adgangsbegrænsningen indebar således, at kun lidt over 40% af ansøgerne kunne optages. I praksis betød det, at det kursus, der fik tildelt to HF-klasser, optog de 48 bedst kvalificerede.

I løbet af 70'erne blev der oprettet et stort antal kurser ved gymnasieskolerne, og der er i dag otte HF-kurser ved seminarier, 71 ved gymnasieskoler og studenterkurser og to selvstændige kurser.

I midten af 1970'erne var de 2-årige HF-kurser udbygget så meget, at alle kvalificerede ansøgere blev optaget. Denne praksis blev lagt til grund ved etableringen af den samordnede tilmelding til EFG, gymnasiet og HF fra 1982. Ved HF's inddragelse i samordningen var det helt klar forudsætning, at alle kvalificerede ansøgere skulle optages på et HF-kursus. HF blev således betragtet som ligestillet med gymnasiet med hensyn til ret til optagelse. Dette indebar igen, at de formelle adgangskrav til HF blev vigtige, idet ansøgere, der opfyldte dem, nu måtte betragtes som havende ret til en uddannelsesplads.

HF var fra sin begyndelse tænkt som en uddannelsesmulighed, der skulle være åben både for unge og for voksne. Som tidligere nævnt siger betænkningen om HF, at »HF karakteriseres af, at selve eksamen ikke blot er tilgængelig for unge, der kommer direkte fra skolen, men for alle, der har skaffet sig de nødvendige kvalifikationer«.

Fordelingen mellem 2-årskursister, der optages direkte fra skolen, og kursister der har været væk fra skolen i et eller flere år, var i uddannelsens første år sådan, at ca. 40% kom direkte fra skolen og ca. 60% udefra. Denne fordeling er forblevet stort set uændret.

Ved udformningen af højere forberedelseseksamen lagde man i 1967 afgørende vægt på, at en eksamen kunne sammenstykkkes. Begrundelsen herfor var bl.a., at HF skulle fungere som en sluse tilbage til uddannelsessystemet for dem, der på et tidligt stadium var gået ud i erhvervslivet. Ved sammenstykningsprincippet kunne man godskrive dele af uddannelsen i kraft af anden eksamen, og man kunne senere supplere eksamen med yderligere fag.

Sammenstykningsprincippet blev ført ud i sin fulde konsekvens ved oprettelsen af HF-enkeltfagsundervisningen.

HF-enkeltfagsundervisningen blev oprettet som forsøg i 1970 og blev placeret på de allerede eksisterende forberedelseskurser, hvor man i forvejen kunne modtage undervisning til folkeskolens afsluttende prøver efter enkeltfagsprincippet.

Baggrunden for at lægge HF-enkeltfagsundervisningen dér og ikke på de 2-årige kurser var dels, at forberedelseskurserne havde en struktur, der passede, og dels at man ønskede at styrke den allerede eksisterende enkeltfagsundervisning for voksne.

Forsøgsperioden varede frem til 1978, hvor enkeltfagskurserne blev amtskommunale.

Ved oprettelsen af HF-enkeltfagsundervisningen blev ansvaret for optagelse af kursister og afholdelse af eksamen henlagt til rektor for et 2-årigt kursus, hvis forstanderen for enkeltfagskurset ikke selv opfyldte betingelserne for at være rektor for et kursus til højere forberedelseseksamen. Baggrunden herfor var, at man ville sikre overensstemmelse mellem niveauet på 2-årigt kursus og ved enkeltfagsundervisningen, og gøre eksamen ens uanset på hvilken institution, den blev aflagt.

Alle enkeltfagskurser fik således tilførdnet en rektor fra et 2-årigt kursus til hjælp ved optagelse af kursister og eksamen. I årene herefter fik nogle enkeltfagsforstandere tillagt kompetence til selv at varetage disse funktioner, og i 1985 blev ordningen med tilfornedne rektorer helt afskaffet for alle forstandere med en anciennitet på over fem år. Kun nyudnævnte forstandere fik tilfornednet en rektor.

2. HF i dag

2.1. Institutioner og antal studerende

79 kurserved gymnasier (71) og seminarier (8) samt to selvstændige kurser (Frederiksborg Kursus til HF og Th. Langs HF-kursus) tilbyder en samlet eksamen over to år. Kursernes størrelse varierer en del. Gennemgående er de selvstændige kurser og seminariekurserne størst med typisk 4-7 spor, mens gymnasiekurserne typisk har 3 spor.

Fordelt over hele landet tilbyder 79 forberedelseskurser enkeltfag, der kan sammenstykkkes til en samlet eksamen over mindst tre år. Herudover tilbyder 35 tekniske skoler og handelsskoler enkeltfagsundervisning til EFG-elever.

Enkeltfagskursernes størrelse varierer meget stærkt. De største kurser har i kursusåret 1988/89 over 200 HF-hold. De mindste har seks HF-hold.

I kursusåret 1987/88 fulgte 10.969 kursister undervisning på 2-årige HF-kurser. 5.757 fulgte undervisning i 1. HF og 5.212 i 2. HF. Siden 1974/75 har antallet af kursis-

ter ialt ligget mellem 10.587 og 13.292, lavest i 1979/80 og højest i 1983/84 og 1984/85.

På enkeltfagskurserne fulgte 47.520 kursister HF-undervisning i 1987/88. I gennemsnit fulgte hver kursist undervisning i 1,7 fag og knap 90% fulgte HF-undervisning alene, mens de resterende fulgte både HF-undervisning og undervisning til folkeskolens afsluttende prøver. (Ialt fulgte i samme år 43.551 personer FSA/FSU-undervisning).

I perioden fra 1979/80 til 1987/88 er antallet af HF-kursister vokset fra 28.779 til 47.520 (kilde: Forstanderforeningen).

Undervisningens omfang på 2-årige kurser og ved enkeltfagskurser er svær at sammenligne. 11.000 fuldtidselever over for 47.000 enkeltfagskursister med lidt under to fag hver. Omregnes enkeltfagskursisterne til fuldtidskursister viser det sig imidlertid, at lidt over 40% af al undervisning finder sted ved enkeltfagskurser og tilsvarende lidt under 60% ved 2-årige kurser.

2.2. Rekrutteringen til 2-årige HF-kurser

I 1987 havde 7.273 ansøgere et 2-årigt HF-kursus som første uddannelsesønske ved den samordnede tilmelding. 2.174 ansøgere var mænd og 5.099 kvinder, svarende til at mænd udgjorde 30% og kvinder 70% af ansøgerne.

Af ansøgerne kom 37% direkte fra folkeskolens 10. klasse. De øvrige ansøgere havde typisk eksamen fra 10. klasse, aflagt et eller flere år tidligere som uddannelsesbaggrund.

HF-kursisternes *alder* undersøges af Danmarks Statistik. 1. HF-årgangen 1986/87 havde et aldersgennemsnit på 19,0 år pr. 1. september 1986. Den største gruppe (2.390 ud af 6.279 svarende til 38%) var 17 år den 1. september dette kursusår. Den næststørste gruppe (1.873 eller 30%) var 18 år. Kun 3,5% af kursisterne var mere end 24 år.

Sammenholdes disse tal med de sidste 10 års udvikling kan man bemærke følgende tendenser:

1. Kønssammensætningen er ændret, således at kvindelige kursister nu udgør ca. 70%.
2. Alder ved optagelse er faldet. Specielt er den del af ansøgerne, der kommer udefra (ca. 60%), blevet yngre.
3. Mange af de udefra kommende ansøgere har en afbrudt ungdomsuddannelse bag sig, fx handelsskole eller teknisk skole.

Danmarks Statistik har pr. 1. september 1984 undersøgt de 2-årige kursisters *sociale baggrund* sammenholdt med elever i 9. klasse (udtryk for et gennemsnit af befolkningen som helhed) og i 1.g. Nedenstående tabel viser de 3 elevgrupper særskilt for hvert køn, relative tal:

Elever i:	9. kl.		1. HF		1.g	
	Dr.	Pi.	Dr.	Pi.	Dr.	Pi.
Selvstændige 1 (over 10 ansatte og/eller lang videreg. udd.)	1	1	1	1	2	2
Selvstændige 2 (1-10 ansatte og/eller m. videreg. udd.)	5	5	4	6	6	7
Selvstændige 3	12	12	12	15	9	12
Funktionærer 1 (overordnede)	15	15	20	14	32	27
Funktionærer 2 (ledende)	15	15	19	17	21	19
Funktionærer 3	12	11	11	12	10	11
Faglærte arbejdere	16	17	14	16	10	12
Ikke fagl. arbejdere	17	18	11	13	6	8
Andre	5	5	7	6	4	4
Ialt	100	100	100	100	100	100
N =	31534	31055	1751	4174	8334	10824

Af tabellen fremgår, at børn af »mindre« selvstændige samt børn af ledende funktionærer er lidt overrepræsenteret i 1. HF, mens børn af ikke-faglærte arbejdere er underrepræsenteret. Forskellene er dog ikke store, og HF'ernes sociale baggrund er ikke langt fra befolkningens gennemsnit. Langt større forskelle findes i gymnasiet. Mest markant er det her, at 29% af alle elever kommer fra familier, hvor faderen (evt. moderen) er overordnet funktionær. For HF'erne er det tilsvarende tal 16% og gennemsnitligt for alle 9. klasseelever 15%. Tilsvarende kommer kun 7% af alle gymnasister fra hjem, hvor faderen (evt. moderen) er ikke-faglært arbejder. 18% af forældre til elever i 9. klasse er ikke-faglærte. HF'ernes andel er her 13%.

Det kan således konkluderes, at HF relativt rekrutterer bredere end gymnasiet, og at de 2-årige HF-kurser inddrager nogle grupper af elever, der antagelig ellers ikke ville have fået en gymnasial uddannelse.

2.3. Rekrutteringen til enkeltfagskurserne

I sin undersøgelse fra 1984 »Voksenuddannelse - En undersøgelse af rekrutteringen til de amtskommunale enkeltfagskurser 1981-82« konkluderer Birgitte Bovin, at rekrutteringen til enkeltfagskurserne er præget af:

»- mange kvinder i forhold til mænd.

- en stor aldersspredning, dog således at den overvejende del er mellem 20 og 40 år, dvs. stadig i de produktive aldersklasser.
- en ret ligelig geografisk rekruttering på amtsniveau, hvor gennemsnitligt 2 ud af 100 personer følger undervisningen. Der er skævheder mellem land-og byområder, hvor personer, der bor i landområder, sjældnere går på enkeltfagskursus, og Københavns kommune er atypisk på en række variable som køn, alder og deltagerfrekvens.
- der er blandt kursisterne en del enlige, ugifte og fraskilte, hvoraf mange også har små børn.
- der er mange - især kvinder - med børn i den skolepligtige alder.
- de fleste kursisters boligforhold svarer nogenlunde til andres, dog med undtagelse af gruppen af enlige forsørgere.
- de kortuddannede er godt repræsenteret, men bedst repræsenteret er personer med en 9-10 årig skoleuddannelse og en senere erhvervsuddannelse (fx helt eller delvis gennemført EFG-uddannelse).
- sammenlignet med andre er færre kursister med i arbejdsstyrken - 3 ud af 4.
- mange kursister har funktionærstatus, men få har ledende stillinger.
- mange kursister er faglærte arbejdere, færre er ufaglærte sammenlignet med andre voksne personer.
- selvstændige, medhjælpende ægtefæller og personer beskæftiget i landbrug mv. er kraftigt underrepræsenteret.
- mange kursister er ansat i det offentlige, i serviceerhverv, i social-og sundheds- eller på undervisningsområdet.
- ca. dobbelt så stor en andel blandt kursister er ledige sammenlignet med andre.
- kursisternes gennemsnitlige ledighed har i en årrække ligget højere end andres.
- i perioden tæt på undervisningsårets start er kursisternes ledighed steget, det betyder, at de generelt ret hurtigt efter at være blevet arbejdsløse går i gang med en enkeltfagsuddannelse.

- kursisterne har generelt sagt mellemindkomster, også når familiens samlede indkomst lægges til grund for en sammenligning med andre voksne personer.«

Undersøgelsen fremhæver, at de kursisttyper, som optræder hyppigst, er kvinden omkring de 30 år, kvinden omkring de 40 år og den mandlige kursist på omkring de 20 år. Det skal dog understreges, at rekrutteringen til enkeltfagskurserne er meget bred, og at variationen i kursisternes uddannelses-, arbejds- og familiemæssige baggrund er betydelig.

Der er nogle sammenhænge mellem fagvalg mv. og social baggrund især med hensyn til valg af undervisningsniveau og studieomfang. Det ses således, at en relativt velstillet person med arbejde typisk kun følger et enkelt fag på HF-niveau på aftenhold, mens den unge dårligt stillede, hyppigt arbejdsløse og uden uddannelse ofte har flere/mange fag.

Undersøgelsen dækker enkeltfagskurserne som helhed - altså både FSA/FSU og HF-undervisningen.

Ser man på køn, alder og uddannelsesbaggrund for HF-kursisterne findes følgende karakteristiske træk ved kursistsammensætningen. Tallene er i % af alle kursister:

Kvinder	75 %
aldersgruppe 17-19 år	9,3%
aldersgruppe 20-29 år	37,3%
baggrund i realeksamen	38,6%
baggrund i fuld HF eller studentereksamen	9 %

2.4. Særlige træk ved HF

2.4.1. Studievejledning

Ved etableringen af HF forudså uddannelsesplanlæggerne, at ansøgerne til uddannelsen ville udvise stor spredning med hensyn til alder og forudsætninger, og på denne baggrund anså man det for nødvendigt, at studie- og erhvervsvejledningen fik en stor vægt i uddannelsen. Der blev således knyttet en studievejleder til hver klasse, og studievejlederen fik en central position både som den, der i praksis forestår optagelsen til kursus gennem optagelsessamtalen (ansvaret for optagelsen er dog rektors/forstanders) og som den person, som HF-kursisterne i løbet af kursus kan henvende sig til med alle problemer i relation til uddannelsen.

Den model, der blev skabt med HF-studievejledningen, har siden dannet forbillede ved indførelsen af tilsvarende ordninger på alle andre kompetencegivende uddannelser.

På de 2-årige kurserer vejlederens arbejde delt i to hovedopgaver ud over optagelsessamtalen. Dels den kollektive vejledning, der benyttes til tilvalgsorientering, studieteknik og eksamensvejledning samt til grundlæggende uddannelses- og erhvervsvejledning- og dels den individuelle vejledning, hvor kursisterne kan henvende sig både med studiemæssige spørgsmål og med spørgsmål om personlige, økonomiske og sociale problemer.

På enkeltfagskurserne må tyngdepunktet i vejledningen ifølge sagens natur ligge på den individuelle vejledning, mens den kollektive vejledning naturligt nok spiller en mere tilbagetrukket rolle. Der har dog været en tendens til at opprioritere området i de seneste år på baggrund af et voksende behov for vejledning i studieteknik, opgaveskrivning og eksamensteknik.

Den store spredning i kursisternes alder, baggrund og kvalifikationer giver et stort behov for en vejledningsindsats på enkeltfagskurserne. Med de mange ikke-studievante kursister har det vist sig af afgørende betydning, at studievej lederne synliggør sig selv, således at vejledningstilbuddet får en plads i kursisternes bevidsthed.

2.42. Konferencetimer

Konferencetimer gives i fagene dansk (65 timer pr. hold), kemi (16 timer) og fysik (32 timer). I disse timer har læreren mulighed for individuel vejledning af kursisterne i fagets forskellige discipliner. I dansk bruges timerne først og fremmest til sammen med kursisten at gennemgå de otte litterære værker, der læses individuelt, og i kemi og fysik kan der foretages individuel øvelsesgennemgang, og lærerne får i disse timer en ekstra mulighed for at tage højde for de ofte meget spredte forudsætninger, kursisterne møder med i disse fag.

Konferencetimerne er en af HF's pædagogiske nyskabelser og har igennem de 20 år, HF har eksisteret, været en ublandet succes både hos kursister og lærere.

2.43. Den større skriftlige opgave

Dette er en anden af de succesrige pædagogiske nyskabelser, HF-uddannelsen har stået fadder til, og det kan noteres, at efter gymnasireformen er en sådan større skriftlig opgave også en obligatorisk del af gymnasieundervisningen.

Den større skriftlige opgave har til formål at opøve de studerendes selvstændighed, studiemetode og skriftlige fremstillingsevne. To mindre opgaver, danskopgaven og historieopgaven, tjener yderligere til at styrke dette aspekt af uddannelsen.

Den større skriftlige opgave udarbejdes efter en forberedelsesperiode i løbet af en uge, hvor undervisningen er suspenderet. Opgaven skal skrives af alle, der ønsker en fuld HF-eksamen og karakteren tæller med ved eksamen. Bedømmelsen sker ved faglæreren og en eksternt censor.

Der har været en udpræget tendens til, at de studerende har valgt at skrive den større skriftlige opgave i de humanistiske fag med historie som den absolutte topscorer (1638 opgaver i 1988). Også i religion (986 opgaver), psykologi (917 opgaver) og dansk (720 opgaver) skrives der mange opgaver, mens de naturvidenskabelige fag (+ biologi) vælges af få, (fysik 59 opgaver).

2.44. Støtteundervisning

For de kursister, der har været ude af undervisningssystemet i mindst to år, og som optages på de 2-årige kurser med visse huller i forkundskaberne i fagene matematik, engelsk og tysk, kan der i starten af 1. semester tilbydes 15 timers støtteundervisning som en slags genopfriskningskursus. En kursist kan højst få støtte i to af fagene.

Ordningen blev i de første år benyttet af et ret stort antal kursister, men efterhånden som aldersgennemsnittet ved de 2-årige kurser er faldet, er behovet for denne støtteform dalet.

2.45. *Selvstuderende*

HF var fra starten hovedsagelig tænkt som eksamen, og undervisningen skulle være et tilbud om hjælp til erhvervelsen af de kvalifikationer, der kræves ved HF.

Det var derfor naturligt, at man åbnede adgang til, at HF-eksamen kunne aflægges efter selvstudium. Det var vel også uddannelsesplanlæggerens forventning, at antallet af selvstuderende ville blive langt større, end det rent faktisk har været tilfældet.

Antal let af selvstuderende, der bestod eksamen i enkelte fag var i 1988 2.217 (1.780 ved enkeltfagskurser og 437 ved 2-årige kurser), svarende til ca. 10% af det samlede antal kursister, der gennemførte enkelte fag.

Hertil kommer 70 selvstuderende, der bestod en samlet HF-eksamen svarende til ca. 2% af dem, der bestod på kursistvilkår.

Det er formentlig kun ganske få af dem, der bestod en fuld eksamen, der er egentlige selvstuderende, dvs. aldrig har fulgt undervisning. De fleste er henvist til selvstudium på grund af overtrædelse af mødepligtsreglerne eller har valgt at supplere en i forvejen aflagt fuld eksamen med et eller flere fag som selvstuderende.

Med hensyn til enkeltfag er antallet af egentlige selvstuderende større, men den største gruppe er utvivlsomt tidligere kursister, der af en eller anden grund er faldet fra undervisningen, og som så senere tager eksamen på vilkår som selvstuderende.

Alle selvstuderende skal ifølge HF-bekendtgørelsen tilbydes uddannelses- og erhvervsorientering, men ikke alle benytter dette tilbud, mens det omvendt absolut er undtagelsen, at en selvstuderende ikke benytter sig af tilbuddet om en times faglig vejledning før eksamen i et fag.

En særlig mulighed for enkeltfagsstuderende, der ønsker at aflægge eksamen som selvstuderende, for at følge undervisning i indtil 20% af det normale timetal i et fag, er ikke blevet meget udnyttet, og der er kun blevet oprettet sådanne hold på ganske få store kurser.

2.46. *Evaluering og eksamen*

HF blev fra starten karakteriseret som en eksamen, og de opnåede kundskaber måles alene ved eksamensresultatet og ikke ved en kombination af års- og eksamenskarakterer som fx i gymnasiet.

Undervisningen betragtes i HF-betænkningen fra 1967, som »hjælp til erhvervelsen af de kvalifikationer, der kræves ved HF«. Men under hensyn til at langt de fleste HF-studerende forventedes at følge undervisningen, blev der åbnet mulighed for, at både undervisningen og kursisternes standpunkt evalueres undervejs i forløbet. Dette sker dels ved at lærere og studerende ifølge HF-bekendtgørelsen skal planlægge undervisningen i fællesskab og regelmæssigt drøfte den, og dels i den konkrete undervisningssituation, fx ved at læreren retter skriftlige opgaver. Endvidere kan kursisterne undervejs i undervisningsforløbet efter ønske få lærerens vurdering af deres

standpunkt, og endelig giver de tidligere nævnte konferencetimer gode muligheder for en individuel evaluering.

Der blev fra starten lagt vægt på samspillet mellem undervisningsformer og eksamensformer, således at eksamen skulle fremstå som den naturlige afslutning på undervisningen. Men samtidig blev det understreget, at HF skulle kunne aflægges uden forudgående deltagelse i undervisningen, dvs. efter selvstudium.

Ser man på eksamensudfaldet, viser statistikken, at af de studerende, der i 1988 tilmeldte sig en samlet eksamen, bestod 95,4%, ettal der har været svagt stigende i de senere år (i 1981 var det ca. 92,5%).

Således blev der i 1988 ialt aflagt 5.427 HF-eksaminer, heraf 4.562 fra 2-årigt kursus og 865 fra enkeltfagskurserne. Af de samlede HF-eksaminer blev 302 aflagt helt eller delvis efter selvstudium.

Detskal bemærkes, at derfor en betragtelig del (det præcise tal kendes ikke) af de eksaminer, der er aflagt ved enkeltfagskurserne, er tale om forbedring eller supplerings af tidligere aflagte eksaminer.

Når det drejer sig om enkelte fag på enkeltfagskurserne, har »dumpeprocenten« traditionelt været noget større. Af de eksamenstilmeldte har i de senere år i gennemsnit ca. 85% »bestået«, og procenten af »ikke-beståede« har været stigende. (I 1981 »dumpe« 11,8%, i 1985 18,8%).

Disse tal omfatter imidlertid også eksamenstilmeldte, der ikke er mødt til eksamen, og da mange voksne erfaringsmæssigt nok gennemfører undervisningen, men ikke ønsker at gå til prøve, vejer antallet af ikke-mødte efter al sandsynlighed tungt her.

Det skal noteres, at hvis eksamenskaraktererne på de 2-årige kurser og på enkeltfagskurserne sammenlignes fag for fag, ses, at gennemsnitskaraktererne på enkeltfagskurserne er klart højere. Dette kan imidlertid ikke undre, når det tages i betragtning, at frafaldet før eksamen har været godt 50%, og når man ser på studiebetingelserne i øvrigt (erfaring, modenhed samt kun 1-2 eksamensfag pr. kursist).

Eksamensresultaterne i de enkelte fag udviser ligeledes forskelle. Således ses ved begge kursusformer, at de bedste karakterer opnås i fremmedsprog mundtligt, i de kreative fag (musik, formning), idræt samt i psykologi. I den anden ende af skalaen ligger skriftlig engelsk fællesfag, skriftlig fysik tilvalg og skriftlig matematik tilvalg.

2.5. Forsøgsundervisning på HF

Mens HF har været karakteriseret af et omfattende pædagogisk udviklingsarbejde, haren egentlig formaliseret forsøgsaktivitet på området været relativt beskedne. Der har for det meste været tale om såkaldte standardforsøg, det vil typisk sige ændrede fagbestemmelser eller eksamensregler samt ændrede tilrettelæggelsesformer på enkeltfagskurserne.

Status som standardforsøg har endvidere oprettelsen af fag på studentereksamensniveau ved enkeltfagskurserne. Baggrunden har været et behov for at supplere HF-tilvalgsniveauet med henblik på videreuddannelse, og muligheden har bestået i fagene tysk, fransk, matematik og fysik. Især i fransk har der været oprettet mange hold over hele landet, mens interessen for det høje fysik-niveau har været ringe.

Med hensyn til forsøg med ændrede tilrettelæggelsesformer har det hovedsageligt drejetsig om forlængelse af forløbet i visse fag samt om sammenlægning af fællesfag og tilvalgsfag til ét forløb, således fx samfundsfag, tysk og biologi.

Der har endvidere været afholdt en del forsøg med gruppeeksamen.

Andre forsøg, der har været gennemført flere steder er:

- samfundsfag med teknologiaspekt,
- teknologifag som tilvalg,
- miljølære,
- EDB 30-timers kursus på 2-årige kurser,
- virksomhedslære,
- fysik/kemi-fag

I den allerseneste tid er der en del kurser, som har ønsket at gøre forsøg med de nye gymnasiefag: filosofi, erhvervsøkonomi og teknikfag.

Endelig kan nævnes et større strukturforsøg, »HF-TLX«, hvor der er tale om en 2,5 årig uddannelse, som omfatter såvel HF, landbrugsskole som teknisk skole. Ved udgangen er eleverne udover at være i besiddelse af en HF-eksamen stillet, som om de havde gennemført EFG-basisåret på jern- og metalområdet eller med en landbrugs-skoleuddannelse. Dette forsøg gennemføres også i en variation, hvor landbrugsdelen er udeladt.

2.6. Rekvireret undervisning

Op til 1988 har ialt 13% af HF-kurserne gennemført rekvireret undervisning, dvs. solgt undervisning »ud af huset«, og ca. 1/3 af kurserne planlagde aktiviteter på dette område.

Den gennemførte undervisning spænder fra fremmedsprogsundervisning over dansk, kommunikation og matematik til klientbehandling, forberedelse til officers-skolerne og kurser om kvinder og teknologi.

En række amter har sat initiativer i gang for at fremme ideer til rekvireret undervisning, og de fleste amter har udarbejdet retningslinier for organisering og administration af denne aktivitet. Resultatet har været en række gennemførte kurser både på gymnasier, 2-årige HF-kurser og enkeltfagskurser.

Formålet med rekvireret undervisning på HF-kurserne er naturligvis at imødekomme et efteruddannelsesbehov i samfundet. Men ligeså vigtigt er det, at lærerne gennem deltagelse i den rekvirerede undervisning høster nye faglige og pædagogiske erfaringer til gavn for undervisningen på HF-kurserne.

2.7. Hvordan bruges HF-eksamen? HF's kompetence

2.7.7. samlet HF-eksamen

Danmarks Statistik har undersøgt, hvordan HF'ere (med samlet HF-eksamen) og studenter bruger deres uddannelse.

Der er ikke skelnet mellem HF-eksamen aflagt ved et 2-årigt eller enkeltfagskursus, men det samlede antal hele eksaminer aflagt ved enkeltfag er lille i forhold til eksaminer fra 2-årigt kursus (i 1988: 690 mod 4.435).

Ser man på 1979-årgangens uddannelsesmæssige placering fem år efter henholdsvis HF- og studentereksamen fremkommer følgende resultat (de øverste tal er ♂, de nederste tal er ♀):

Uddannelsesplacering for 1979-årgangen 5 år efter eksamen.

Relativ fordeling %		HF		Studentereksamen
Erhvervsgym. basis	3,7	<u>4,2</u> ♂	0,9	<u>0,8</u> ♂
		<u>3,5</u> ♀		<u>0,9</u> ♀
Erhvervsgym. afslutningsudd.	14,7	<u>17,4</u>	10,0	<u>10,0</u>
		<u>13,3</u>		<u>10,1</u>
Kort videregående uddannelse	27,2	<u>10,0</u>	19,6	<u>5,7</u>
		<u>36,1</u>		<u>31,7</u>
Mellemlang videregående uddannelse	21,9	<u>26,3</u>	19,6	<u>22,0</u>
		<u>19,7</u>		<u>17,4</u>
Lang videregående uddannelse	11,9	<u>21,5</u>	34,0	<u>45,4</u>
		<u>7,0</u>		<u>24,0</u>
Afbrudt/ikke påbegyndt uddannelse	20,5	<u>20,7</u>	16,0	<u>16,2</u>
		<u>20,4</u>		<u>15,8</u>
	<u>99,9</u>		<u>100,1</u>	
Antal	4.657	<u>1.584</u>	13.196	<u>6.155</u>
		<u>3.073</u>		<u>7.041</u>

Undersøgelsen viser, at ikke mindre end 80% af alle HF'ere får en uddannelse, der giver erhvervskompetence. Heri er endda ikke indregnet HF-elever, der får etatsuddannelser eller går ind i virksomheder, der tilbyder egne uddannelser.

H F har således vist sig som et godt grundlag for senere erhvervsuddannelser - ikke mindst korte og mellemlange videregående uddannelser.

Sammenlignes anvendelsen af HF-eksamen med studentereksamen, kan man hæfte sig ved nogle væsentlige forskelle. Knap 12% af HF'erne søger ind i længerevarende videregående uddannelser, mens det for gymnasiets vedkommende er 34%. Forskellene er lige så markante, når der ses på køn: godt 45% af de mandlige studenter mod godt 21% af de mandlige HF'er søger de lange uddannelser. De tilsvarende tal for de kvindelige studerendes vedkommende er 24% og 7%. Generelt vælger de kvindelige studerende altså kortere uddannelser end de mandlige.

Selv om HF'ernes formelle studiekompetence som bekendt er sidestillet med studenternes, er der således relativt færre HF'er end studenter, der benytter/kan benytte deres eksamen som adgang til længerevarende uddannelser, og i alt er kun hver 9. studerende ved de mellemlange og lange videregående uddannelser HF'er (de pædagogiske uddannelser vejertungt). Dette kan skyldes, at en række videregående uddannelser stiller krav om supplerende af HF-eksamen, men det kan også ligge i HF'ernes sociale baggrund og højere alder. Endelig ligger en del af forklaringen utvivlsomt også i det 2-årige HF-studieforløbsat over for det 3-årige gymnasium, der pr. tradition og i sit indhold stiler mod længerevarende uddannelser.

Udvalget har spurgt: en række uddannelsesinstitutioner for at få et indtryk af HF'ernes reelle studiekompetence bl.a. målt ved deres gennemførelsesprocent.

Undersøgelsen giver et meget varieret billede, spændende fra høj gennemførelsesprocent og positiv vurdering af studiekompetencen fra pædagogseminariene til relativt stort frafald og udsagn om stor spredning i studiekompetencen fra universiteterne (især naturvidenskabelige fakulteter) og ingeniøruddannelserne.

2.72. Enkeltfag

I en ny undersøgelse (»Voksen i skole- og hvad så?«, AKF 1988) har Birgitte Bovin over en periode på tre år bl.a. undersøgt, i hvilket omfang og til hvad enkeltfagskursisterne bruger deres uddannelse. Undersøgelsen omfatter både FSA/FSU-eleverne og HF-eleverne, og der er i konklusionerne ikke skelnet skarpt mellem de to niveauer.

Ved optagelsen har ca. 1/3 af kursisterne som klart defineret mål: videre uddannelse. En anden 1/3 tænker både på eksamensbeviset og på at »udvikle sig«, og endelig søger den sidste 1/3 nye udfordringer, vil prøve sig selv af, blive klogere.

I opgørelsen af hvad der så blev af disse mål, skelner Birgitte Bovin mellem formelt udbytte af enkeltfagsundervisningen, dvs. direkte baggrund for videre uddannelse eller jobskifte, og uformelt udbytte, dvs. det ikke direkte målelige som fx nyt livsindhold.

Birgitte Bovin konstaterer, at omkring hver 3. kursist bruger enkeltfag til videre uddannelse eller i forbindelse med jobskifte.

20% af kursisterne gik i gang med en erhvervsuddannelse inden for tre år efter afslutningen af enkeltfagskursus. Af disse havde knap halvdelen tidligere gået på gymnasium eller HF-kursus (uden nødvendigvis at have afsluttet med eksamen).

Der er forskel på mænds og kvinders brug af enkeltfagssystemet, idet kvinder efter afsluttet enkeltfag sjældnere går i gang med en erhvervsuddannelse end mænd, og hvis de gør det, så søger de en kort grunduddannelse eller kort videregående uddannelse.

Der er ligeledes forskelle på forskellige aldersgruppers brug af enkeltfagsundervisningen. Det er de unge og yngre kursister, der er meget målrettede mod videre uddannelse. Over halvdelen af de enkeltfagskursister, der læser videre efter kurset, er under 25 år.

De midaldrende sigter mere mod jobforbedring, og for de ældre kursister er enkeltfagsundervisningen et middel til at holde sig igang og beskæftige sig med noget meningsfyldt.

Endelig finder Birgitte Bovin også, at kursernes geografiske beliggenhed spiller en rolle for anvendelsen af de opnåede kundskaber. Jo tættere kurset er placeret ved en større by (dvs. i nærheden af videregående uddannelsesinstitutioner), jo flere kursister søger mod videre uddannelse.

Ud over søgningen mod videre uddannelse er det interessant at konstatere, at enkeltfagskursisterne viser en jobmobilitet langt over gennemsnittet af befolkningen.

Således skiftede hver 3. kursist job (som regel til et bedre!) inden for en 3-årig periode efter kursus, og mange, der var arbejdsløse ved kursusstart, kom i arbejde (flere end gennemsnittet af befolkningen i øvrigt).

Andre undersøgelser tyder også på, at enkeltfagsundervisningen får positive konsekvenser for kursisternes arbejdssituation, og at de kan bruge deres nye kunnen og ikke mindst deres opøvede læreevne i deres erhvervsarbejde.

Endelig påpeger Birgitte Bovin, at for de ca. $\frac{2}{3}$ af kursisterne, der ikke fik et måleligt formelt udbytte, har enkeltfagskursus ofte betydet forbedret forhold til deres omgivelser, højere personlig status samt øget selvtillid.

2.8. Problemkatalog

Sammenfattende kan man sige, at HF-uddannelsen gennem de forløbne 20 år klart har vist sin berettigelse. Det er en uddannelse med en særlig profil, som har givet nye grupper i befolkningen adgang til en kompetencegivende eksamen, som helt i overensstemmelse med forudsætningerne i loven især har fundet anvendelse ved de korte og mellemlange videregående uddannelser.

HF har pædagogisk kunnet virke inspirerende på både gymnasiet og andre ungdomsuddannelser og har ikke mindst i forbindelse med enkeltfagssystemet vist sig meget fleksibel i forhold til udviklingen i befolkningens uddannelsesbehov.

Men den 20-årige udvikling har også afsløret en række problemer med hensyn til styring, struktur og indhold, som nu gør ændringer påkrævede. Debatten herom har især samlet sig om følgende områder:

- Kompetence.

Der har udviklet sig forskelle mellem de fagene imellem med hensyn til at opfylde bekendtgørelsens intentioner, især hvad angår opnåelse af specifik studiekompetence til visse lange videregående uddannelser. Undersøgelser tyder på, at HF'ernes gennemførselsprocent ved lange, videregående uddannelser er lavere end studenternes. Det gælder især ved de teknisk-naturvidenskabelige uddannelser samt visse samfundsvidenskabelige studier.

- Dobbelttheden i uddannelsen.
Tendensen til, at HF på de 2-årige kurser i stadig højere grad er blevet en ungdomsuddannelse har medført forskelle mellem 2-årigt HF og enkeltfags-HF, både med hensyn til arbejdsformer, stof (pensum) og eksamensresultater.
- Fagtrængsel
Antallet af fællesfag i 1. HF på 2-årigt kursus er for stort, hvilket medfører manglende mulighed for faglig fordybelse.
- Manglende fleksibilitet og utilfredsstillende ressourceudnyttelse.
Den eksisterende kursusstruktur og de stramme holddannelsesregler og tilrettelæggelsesformerer hindring for fleksibiliteten og for en hensigtsmæssig økonomisk styring. Endvidere er samarbejdsmulighederne både mellem de 2-årige og enkeltfags kurser og med andre dele af uddannelsessystemet ikke tilstrækkelige.
- Frafald.
På de 2-årige kurser har gennemførselsprocenten i den sidste halve snes år ligget nogenlunde konstant på ca. 70, hvilket er 10-15% lavere end gymnasiets. Frafaldet er størst i 1. HF.
Ved enkeltfagskurserne gennemfører i gennemsnit 48,1% i fællesfag og 44,9% i tilvalgsfag med prøve. Disse tal overvurderer imidlertid frafaldet, idet mange studerende følger undervisningen til ende uden at indstille sig til eksamen. Endvidere tager tal lene ikke højde for fagskift og den kendsgerning, at mange afbryder kortvarigt for senere at tage eksamen som selvstuderende.
Årsagerne til frafaldet er vanskelige at definere præcist, men i hvert fald på enkeltfagsområdet har undersøgelser vist, at sociale og familiemæssige forhold samt ikke mindst relationer til arbejdsmarkedet spiller en stor rolle.
Desuden kan det ikke afvises, at den kendsgerning, at optagelseskravene til HF i løbet af årene er blevet mindre stramme, har været en medvirkende årsag til det relativt store frafald på uddannelsen.
- Manglende støttemuligheder for handicappede kursister.
Hverken HF-lov eller -bekendtgørelse rummer bestemmelser, der forpligter til at give særlig støtte til handicappede kursister.

II. Forslag til ændring af HF-uddannelsen

1. Præmisser

I følge sit kommissorium og i lyset af de problemer der er nævnt i forrige kapitel fremlægger udvalget i dette kapitel sine forslag til ændring af HF-uddannelsen.

Det er en afgørende præmis for udvalgets forslag, at det eksisterende og velbeskrevne søgningsmønster til HF ikke bliver radikalt ændret i de nærmest kommende år.

Endvidere er nedenstående præmisser vedrørende HF-uddannelsen og dens funktion lagt til grund:

- HF skal også i fremtiden være en almen og studieforberedende uddannelse, og der skal være et fælles overordnet regelsæt for undervisning og eksamen uanset kursusstype. HF skal således fortsat kunne aflægges som en samlet eksamen, og der skal fortsat kunne aflægges prøve i enkelte fag til HF. Aflagte prøver i enkeltfag kan sammenstykkedes til en samlet HF-eksamen.
- HF skal fortsat give almen og specifik kompetence til videregående uddannelser og skal i størst mulig udstrækning føre frem til faglige niveauer, der er sammenlignelige med niveauer i de øvrige almen-gymnasiale uddannelser. (Gymnasiet, HHX og HTX).
- Selv om der i udvalget er enighed om, at HF's generelle kompetence skal bevares uindskrænket, er man også opmærksom på, at dertil mange længerevarende uddannelser kræves bestemte tilvalgskombinationer samt eventuelt supplerings med fag på højeste gymnasiale niveau.
- HF henvender sig fortsat til følgende målgrupper:
  - voksne/unge, der ønsker at vende tilbage til uddannelsessystemet,
  - unge, der ønsker en almen-gymnasial uddannelse i forlængelse af folkeskolens 10. klasse,
  - voksne/unge, der ønsker en uddannelse der kvalificerer dem til fortsat uddannelse eller et job,
  - unge, der foretager uddannelsesskift, fx fra EFG-systemet,
  - unge/voksne, der ønsker at forbedre en allerede aflagt eksamen,
  - unge/voksne, der har behov for faglig supplerings,
  - voksne, der ønsker at kvalificere sig i deres job,
  - voksne med særlige interesser og/eller i en ny livssituation, og som ofte hermed for første gang stifter bekendtskab med gymnasial undervisning.

Et mindretal, (Lars Kristensen), foreslår: »Når man sammenligner HF og studentereksamen, vil de voksnes behov bedre kunne tilgodeses ved at åbne mulighed for, at studentereksamen kan tages som enkeltfag i hele fagrækken og på alle niveauer.

De unges behov tilgodeses fuldt ud gennem den nye gymnasielovgivning, som betyder, at gymnasiet har overtaget en del af HF's fleksibilitet.

Derfor foreslås en ophævelse af loven om HF og om gymnasiale suppleringskurser.

Herved opnås en betydelig forenkling. Der skal fx kun opretholdes ét eksamenssystem og ét sæt fagbeskrivelser for det enkelte fag/niveau.

Ved ændringen bør undervisningen for voksne på gymnasialt niveau kunne finde sted på seminarier og voksenundervisningscentre. Den geografiske placering fastsættes af det enkelte amtsråd i samarbejde med seminarieejerne således, at der i alle amter bliver en klar sammenhæng mellem den almene og den gymnasiale voksenuddannelse.

(Forslaget er uddybet i betænkningens bilag 1)«.

2. Pædagogisk styring

Det centrale pædagogiske tilsyn skal fortsat udøves af Undervisningsministeriet, Direktoratet for Gymnasieskolerne og Højere Forberedelseseksamen. Tilsynet skal sikre uddannelsens ensartethed, kvalitet og kompetence. Det sker bl.a. gennem de krav, der stilles til eksamen og til lærernes reelle kvalifikationer.

Men det er lige så vigtigt, at direktoratet til stadighed stimulerer til fornyelser inden for uddannelserne, hvad enten der er tale om pædagogisk eller fagligt udviklingsarbejde eller i sjældne tilfælde om egentlige forsøg. Hvor der er tale om væsentlige ændringer i indholdet, skal der ske en godkendelse fra direktoratets side for at sikre, at eleverne får mulighed for at nå det studieforberegende niveau, der kræves. Desuden skal direktoratet være ansvarlig for, at erfaringerne fra udviklings- og forsøgsarbejdet bliver indsamlet, således at andre institutioner kan få glæde af dem.

I øvrigt har lærerne og den enkelte institution naturligvis mulighed for frit at tilrettelægge undervisningen inden for de eksisterende rammer, og metodefriheden må ikke antastes.

3. Forslag til ændret tilbuds- og ressourcestyring

Meddelelsesformål at skabe mulighed for koordinering og sammenhæng i den prøveforberedende voksenuddannelse har udvalget i sit forslag til styring af HF-uddannelsen valgt at følge en tilsvarende model som den, der er foreslået i betænkning nr. 1146 om Almen Voksenuddannelse.

Hvad angår udbuddet af HF-undervisning, må det fortsat være et hovedprincip, at amtskommunerne har en forpligtelse til at etablere et undervisningstilbud, der sikrer den enkelte borgers ret til at blive optaget på uddannelsen, hvis de tilstrækkelige faglige kvalifikationer er til stede.

Et mindretal, (Kirsten Johannsen og Torben Rau) foreslår, »at de voksne borgers uddannelsesret sikres efter de principper, som fremgår af bemærkningerne til udkastet til forslag om lov om Almen Voksenuddannelse, som er udsendt til høring den 5. december 1988 (Bemærkninger til § 2 s. 15). I forbindelse med den amtskommunale forpligtelse til at tilbyde såvel Almen Voksenuddannelse som prøveforberedende enkeltfagsundervisning til HF (jvf. lovens §12) på voksenuddannelsescentre fastslås det, at amtskommunen skal sikre, at al le, der er fyldt 18 år, kan modtage undervisning. - For at uddannelsesretten kan siges at være op-

fyldt, må der være tale om et reelt uddannelsesstilbud. Det betyder, at fagudbud og tilrettelæggelse må planlægges ud fra konstaterede behov for denne undervisning. Samtidig må der tilstræbes størst mulig spredning af kursustilbuddet«.

Hovedprincipperne for såvel tilbuds- som økonomistyringen er fleksibilitet og selvforvaltning. Området bør styres af så få centralt fastsatte regler som muligt. Amtsrådet har ansvaret for den overordnede prioritering og for godkendelse af undervisningstilbuddet i amtskommunen samt for fastsættelse af den økonomiske ramme for den enkelte institution.

Det bør være en selvfølge, at den indtjening, som institutionerne opnår gennem diverse former for rekvireret undervisning, også står til rådighed for institutionerne.

Den ressourcemæssige tildeling bør iøvrigt ske ved en rammestyring, der i videst muligt omfang afspejler den enkelte institutions aktivitetsniveau, men amtets styring bør alene udøves på det overordnede plan, således at der sker en reel udlægning af kompetence til den enkelte institution.

Et mindretal, (Torben Rau og Kirsten Johannsen), »ønsker at præcisere, at der ved den ressourcemæssige tildeling skal tages højde for bl.a. det forhold,

- at lærerlønningen er anciennitetsbestemt (og aktivitetsniveauet på et kursus bør ikke reduceres som følge af, at nogle lærere bliver et år ældre),
- Lærertimeforbruget på to forskellige kurser vil være afhængigt af forhold som kursusstørrelse og sammensætningen af fagudbud. Et amt kan fx af geografiske grunde ønske at opretholde et mindre kursus med et forholdsvis stort fagudbud, som nødvendigvis er dyrere i drift end et stort centralt beliggende kursus. Ligeledes er fag med skriftligt arbejde dyrere end fag uden.

En rammestyring bør deles i

- en timestyringsmodel, hvor kurser med en bestemt størrelse og fagprofil får udmeldt et antal skematimer, og
- et bestemt beløb pr. kursist til andre formål end lærerløn.

(Forslaget er uddybet i bilag 2)«.

Det betyder bl.a., at de faste regler for holdoprettelse ophæves, og at kurserne selv skal kunne bestemme holdstørrelse ud fra, hvad de anser for pædagogisk og ressourcemæssigt rimeligt.

På enkeltfagsområdet er der fortsat behov for visse rammer for tilbudsgivningen, som fastslår amtsrådets forpligtelse til at tilbyde alle fag inden for en given tids-horizont og med en rimelig geografisk spredning inden for amtskommunens områder.

Før de 2-årige HF-kurser foreslås de nuværende holdoprettelsesregler afskaffet til fordel for en model, der fastlægger en norm for minimumstallet af skematimer, som det enkelte kursus har til rådighed for tilvalgsfag og valgfag. Dette minimumstal udløses på grundlag af antallet af kursister ved kursus.

Et mindretal, (Paul Heide, Kirsten Johannsen, Ole Juul, Lars Kongshøj, Willy Mathiesen, Ida Munk, Torben Rau og Birgit Rohde), »finder det nødvendigt, at der fastlægges en maksimumsgrænse for antallet af kursister pr. undervisningshold på såvel 2-årige HF-kurser som enkeltfagskurser. Det foreslås, at denne grænse sættes til 28«.

Et mindretal, (Lars Kongshøj), udtaler: »LAK finder ikke at de foreslåede styringsregler er egnede til at sikre uddannelsesretten.

Den ressourcemæssige tildeling bør være behovsstyret, således at holdoprettelse på enkeltfagskurserne er sikret på de nuværende betingelser (12 tilmeldte til tilbudt undervisning 14 dage før kursusstart samt dublering ved 28 kursister).

Vi tror ikke at de foreslåede ændringer af reglerne for oprettelsen af tilvalgshold på de 2-årige kurser er hensigtsmæssige, da vi finder, at de nuværende regler bedre sikrer uddannelsesretten. Desuden finder vi det ikke rimeligt at foretage besparelser på tilvalgshold, som forudsat i afsnit II.7.

Såfremt man anvender økonomisk rammestyling, vil det være problematisk, at indtægter fra rekvireret undervisning i mange tilfælde vil være påkrævet for at kunne opfylde behovet for undervisning«.

4. Forslag til ændret institutions- og uddannelsesstruktur

Der har i udvalget været enighed om, at den eksisterende struktur med de to skarpt adskilte kursusformer, 2-årige kurser og enkeltfagskurser, i høj grad lider under mangel på fleksibilitet og samarbejdsmuligheder.

Udvalget foreslår derfor:

a) 3-årsreglen ophæves, og en fuld HF-eksamen skal for fremtiden kunne tages på et enkeltfagskursus på to år.

b) Følgende hovedprincipper fastlægges vedrørende HF-institutionerne:

De enkelte amtsråd træffer efter høring af de berørte institutioner afgørelse om, hvordan og hvor HF-undervisningen skal tilbydes i det pågældende amt. Det forudsættes, at der ved disse afgørelser fortsat skelnes mellem 2-årige uddannelsesforløb og undervisning i enkeltfag til HF, og at amterne forpligtes til at udbyde begge typer undervisning.

Dette betyder, at den nuværende struktur med adskilte 2-årige kurser og voksenuddannelsescentre med enkeltfagsundervisning opretholdes i det omfang, der er elever til det, samt at undervisning på grundniveau og gymnasialt niveau fastholdes i samme institution.

Dog er udvalget af den opfattelse, at 2-årige kurser for fremtiden normalt bør omfatte mindst 150 fuldtidsstuderende, svarende til 3 spor.

Hvor tilgang og ressourcer gør det nødvendigt, kan udvalget anbefale blandingsformer, som betyder at HF-undervisning både som enkeltfag og som 2-årigt forløb kan tilbydes ved

a) gymnasier eller seminarier, i supplerende samarbejde med et voksenuddannelsescenter.

b) ved et selvstændigt 2-årigt kursus i supplerende samarbejde med et voksenuddannelsescenter.

c) alene ved et voksenuddannelsescenter eller eventuelt et gymnasium/seminarium.

Ved de blandede institutioner forudsættes der samarbejde om undervisningsmidler, lokaler, administration, ledelse, lærerkræfter og holddannelse i tilvalgsfag/valgtag.

De eksisterende statslige og private HF-kurser indgår på lige fod med de andre institutioner i et amts samlede planlægning af HF-udbuddet i amtet.

Et mindretal, (Lars Kongshøj), udtaler: »LAK er opmærksom på, at der i visse tyndt befolkede egne er problemer med små institutioner, der er relativt dyre at opretholde, hvorfor der foreslås mulighed for at samarbejde mellem forskellige institutionstyper om ledelse, administration mv. Med dette forslag vil enkeltfagskurserne kun have deres navn tilbage og miste såvel voksenprofilen som deres selvstændige administration/ledelse, der har et indgående kendskab til voksenuddannelsesområdet og voksnes problemer. Endvidere bør man være opmærksom på, at der allerede i dag er en række problemer på steder, hvor gymnasier og enkeltfagskurser har lokalfællesskab, da voksne ikke er vant til at arbejde i et miljø, præget af støjende adfærd og graffiti. Gymnasiet og kurset kommer også ind i et konkurrenceforhold omkring anvendelse af faglokaler mv., hvor ressourcerne er knappe.

I stedet burde man frigøre et eventuelt 2-årigt HF-kursus fra gymnasiet og lade det samarbejde med enkeltfagskurset. Dette ville medføre flere fordele.

- Der vil være mulighed for større udbud af tilvalgsfag ved samarbejde om disse.
- Det 2-årige HF-kursus vil have mulighed for udvikling af et selvstændigt pædagogisk miljø, hvor vi i dag ser problemer, når HF'erne, trods andre forudsætninger, undervises som gymnasieelever.
- Bedre udnyttelse af ressourcerne gennem samarbejde om faglokaler og undervisningsmidler.
- Et 2-årigt kursus i forbindelse med et enkeltfagskursus vil muligvis kunne udvikle sig til et egnet tilbud til voksne, der ønsker en fuld HF-eksamen og gerne vil opnå de sociale og pædagogiske fordele, der knytter sig til heltids-klasseundervisning. Imidlertid er et sådant tilbud ikke tilstrækkeligt til at opfylde voksnes behov. Man bør gøre forsøg med klasseundervisning på enkeltfagskurserne både som heltidsundervisning og ved udbud af holdmoduler.

LAK er betænkelig ved at ophæve 3-årsreglen, da det vil kunne bruges af kommunerne til at presse §42-klienter til at tage HF-eksamen på to år.

Et mindretal, (Kirsten Johannsen, Ole Juul, Lars Kristensen og Torben Rau) udtaler: »Der har i udvalget været enighed om, »at den nuværende struktur med adskilte 2-årige kurser og voksenuddannelsescentre opretholdes i det omfang, der er elever til det, samt at undervisning på grundniveau og gymnasialt niveau fastholdes i samme institution«. (s. 27).

De to HF-kursusformer henvender sig til vidt forskellige målgrupper. De 2-årige kurser overvejende til unge 16-19 årige og enkeltfagskurserne til voksne med en gennemsnitsalder på 33 år. Det giver afgørende forskelle i studiemiljøet. De miljøer, der fx i de sidste 10-15 år er opbygget på voksenuddannelsescentrene har været en afgørende forudsætning for den kompetencegivende voksenundervisnings succes. Disse forudsætninger må ikke ødelægges ved at gøre enkeltfags-HF-undervisningen eller HF-undervisningen i det hele taget til en tilfældig planlægningsmæssig kassebold mellem forskellige gymnasiale institutioner. Det betyder, at HF-enkeltfagsundervisning ikke skal kunne udskilles fra voksenuddannelsescentrene og henlægges til gymnasier og seminarier.

Som hovedprincip skal enkeltfagsundervisning foregå ved selvstændige voksenuddannelsescentre, som eventuelt i mere tyndt befolkede områder kan indgå i et samarbejde med 2-årige HF-kurser. Dette vil især kunne blive aktuelt med faldet i ungdomsårgangene i 1990'erne. - Et sådant samarbejde vil bl.a. muliggøre en fastholdelse af den geografiske spredning i HF-udbuddet, som har været karakteristisk indtil nu.

5. Forslag til optagelseskriterier

I løbet af årene er der sket en mindre reduktion af de formelle optagelseskrav til HF. Dette skyldes ikke mindst ændringerne i folkeskolen.

Ud fra et ønske om at rette op på denne udvikling og ud fra en forventning om, at en stærkere sortering ved optagelsen vil mindske frafaldet, har der i udvalget været

enighed om, at der er behov for en mindre stramning af de formelle optagelseskrav, hvad angår HF-kursister, der kommer direkte fra 10. klasse.

Derimod er der ikke ønske om stramning med hensyn til de kvalifikationer af faglig og personlig art, som udgør de reelle optagelseskrav hos voksne ansøgere.

Den mindre stramning, som foreslås i det følgende vil formentlig kun betyde, at et beskedent antal mindre kvalificerede ansøgere vil blive siet fra ved optagelsen. Stikprøveundersøgelser viser nemlig, at der allerede er ca. 80% af de unge kursister, der er blevet optaget på baggrund af tre beståede FSU-fag.

Udvalget foreslår, at følgende optagelseskriterier indføres:

Optagelse til undervisning til højere forberedelseseksamen er betinget af, at ansøgeren har tilstrækkelige studiemæssige forudsætninger til at kunne gennemføre undervisningen tilfredsstillende og bestå eksamen på normal tid.

Studiemæssige forudsætninger udgøres af faglige og personlige kvalifikationer, herunder erhvervs erfaring mv. For ansøgere til 2-årige kurser, der kommer direkte fra folkeskolens 10. klasse, forudsættes normalt studiemæssige kvalifikationer i form af, at folkeskolens udvidede afgangsprøve er aflagt med tilfredsstillende resultat i dansk og i to af fagene matematik, engelsk, tysk eller fransk.

Afgørelsen om optagelse træffes af rektor/forstander for det enkelte kursus. Ved bedømmelsen af ansøgerens kvalifikationer skal der lægges vægt på reelle kvalifikationer, herunder de kvalifikationer der følger af erhvervs erfaring, organisationsarbejde, udlandsophold, højskoleophold mv. Ved bedømmelsen af kvalifikationer hos ansøgere, der kommer direkte fra folkeskolens 10. klasse, skal der lægges afgørende vægt på, at eventuelle manglende faglige forudsætninger opvejes af personlige kvalifikationer, der viser en sådan modenhed, motivation og selvstændighed, at ansøgeren skønnes at kunne gennemføre undervisningen tilfredsstillende og bestå eksamen på normal tid.

6. Forslag vedrørende mødepligtsregler og deltagerbevis

Mødepligtsreglerne for HF har hidtil haft som princip, at de studerende har pligt til at følge undervisningen i de fag, de er optaget på, samt aflevere de skriftlige arbejder, der forlanges. En tilsidesættelse af mødepligten har normalt medført overførsel til selvstudium (med øget penum) samt fortabelse af retten til at følge undervisningen.

Det er udvalgets opfattelse, at der fortsat skal være mødepligt til HF-undervisningen, og at de studerende, der ikke er tilstrækkeligt studieaktive, skal kunne udelukkes fra undervisningen. Men udvalget finder også, at der er behov for, at mødepligtsreglerne kan administreres fleksibelt og ud fra individuelle hensyn, især når det drejer sig om voksne enkeltfagskursister.

Udvalget er ligeledes af den opfattelse, at princippet om penumreduktion ved eksamen efter fuldt frem møde til undervisningen skal fastholdes. Der bør imidlertid

tilstræbes en større ensartethed fagene imellem, hvad angår forholdet mellem fuldt og reduceret pensum.

I erkendelse af, at voksne mennesker ofte ønsker at følge undervisningen uden at have behov for eller ønske om at gå til eksamen, foreslår udvalget, at der indføres et *deltagerbevis*, der efter ønske kan udstedes, når kursisten har fulgt undervisningen i fuldt omfang.

7. Forslag til ændring af uddannelsens indhold

Som nævnt i kapitel I er det en kendsgerning, at HF-uddannelsen giver et godt og relevant grundlag for videre uddannelse, ikke mindst når det drejer sig om korte og mellemlange uddannelser. Imidlertid er det også en kendsgerning, at der er betydelige forskelle fra fag til fag med hensyn til at opfylde bekendtgørelsens intentioner. Hertil kommer, at der fra flere sider er fremsat ønsker om at gøre tilrettelæggelsesstrukturen mere fleksibel.

Udvalget finder, at de elementer, der hidtil er indgået i HF-uddannelsen også fortsat skal være der. Det gælder således fx studievejledningen, konferencetimerne og de større skriftlige opgaver.

Udvalget har derfor i sit arbejde taget udgangspunkt i et ønske om at styrke de basale krav, der må stilles til en almen og kompetencegivende uddannelse i dag. Det vil sige, at en fuld uddannelse skal give basal viden inden for humaniora, fremmedsprog samt samfunds- og naturvidenskabelige områder. Den skal bidrage til, at de studerende udvikler gode arbejdsvaner samt fremme deres evne dels til samarbejde, dels til selvstændig tilrettelæggelse. Desuden spiller det kreative element i uddannelsen en væsentlig rolle, ikke kun som knyttet til bestemte fag, men som en integreret del af alle fag med det formål at udvikle de studerendes kreative egenskaber. Endelig er det vigtigt, at der findes et egentligt HF-studiemiljø, der giver baggrund for et godt læremiljø.

På denne baggrund foreslår udvalget,

- at der foretages ændringer af timetal og indføres nye niveauer i visse fag for herigennem at løse faglige problemer i fagene og medvirke til en mere ligelig balance mellem humanistiske, samfundsvidenskabelige og naturvidenskabelige fag.
- at der foretages en justering af indholdet i fagene under hensyntagen til de ændringer, der i disse år foregår i samfundet og med det formål klart at markere HF som en alternativ uddannelse til fx gymnasiet og erhvervsuddannelserne.
- at der foretages en opblødning af tilrettelæggelsen af de enkelte fag og af timeplanen i det 2-årige forløb, således at institutionerne i højere grad end nu får mulighed for selv at udforme en friere tilrettelæggelse af den samlede eksamen og for samarbejde mellem institutionerne.

- at studievejledningen i konsekvens af den ændrede struktur omlægges, således at vejledningen ved optagelsen og den individuelle vejledning i det hele taget forbedres. Begrundelsen er dels de øgede valgmuligheder ved uddannelsens start og de friere tilrettelæggelsesmuligheder, dels at en styrkelse af den individuelle vejledning anses at kunne formindske frafaldet under uddannelsen.
- at den generelle og faglige vejledning af selvstuderende kan omlægges til en form for studiemøder, hvor selvstuderende i samme fag og i samme region samles til vejledning og planlægning. En sådan form vil betyde, at der bliver mere tid til rådighed for den enkelte selvstuderende med tilsvarende forøgelse af det faglige udbytte.
- at derfor at sikre uddannelsens niveau foretages en beskeden opstramning i kravene til sammensætningen af den samlede eksamen.

I oversigten på side 32 over forslaget til justering af fagrækken angives dels de enkelte fags samlede timetal, dels gives et eksempel på, hvordan fagenes ugentlige timetal kan tilrettelægges i et 2-årigt forløb (fire semestre).

Tallene angivertimetallene i den eksisterende struktur (for det samlede timetal kun medtaget for de fag, hvori der foreslås ændringer).

For biologi med kemi refererer timetallene i parentes til biologi fællesfag.

Sammenholdes de samlede timetal med de ugentlige timetal i det 2-årige forløb, lægges 32 uger årligt til grund for omregningen. Fx svarer dansk 224 timer til $224:32 = 7 = 3 + 4$ ugetimer i de to år.

	Samlet timetal	Eksempel på ugentl. timer 2-årigt forløb
Dansk	224	3-3-4-4 (3-3-4-4)
Historie	192	3-3-3-3 (3-3-3-3)
Religion	96	3-3 (3-3)
Engelsk fællesfag	224 (240)	4-4-3-3 (4-3-4-4)
Engelsk tilvalgsfag	352	4-4-7-7 (4-4-7-7)
2. fr.sprog fællesfag	128 (96)	4-4 (3-3)
2. fr.sprog tilvalgsfag	160	5-5 (5-5)
* 3. fr.sprog (beg.sprog)	256 (176)	4-4-4-4 (0-3-4-4)
Samfundsfag fællesfag	96 (64)	3-3 (2-2)
Samfundsfag tilvalgsfag	96	3-3 (3-3)
Geografi	64 (80)	2-2 (3-2)
** Biologi med kemi	128 (80)	4-4 (3-3)
Biologi tilvalgsfag	128	4-4 (4-4)
Kemi tilvalgsfag	192 (160)	6-6 (6-6)
* Fysik 1 tilvalgsfag	96 (224)	3-3
* Fysik 2 tilvalgsfag	128	4-4 (0-3-6-5)
Matematik fællesfag	160	5-5 (5-5)
Matematik tilvalgsfag	192	6-6 (6-6)
Datalære	128	4-4 (4-4)
Psykologi	128	4-4 (3-3)
** Filosofi	128	4-4
** Erhvervsøkonomi	128	4-4
Idræt fællesfag	64 (160)	2-2 (2-2)
Idræt tilvalgsfag	128	4-4 (4-4)
Musik fællesfag	64 (160)	2-2 (2-2)
Musik tilvalgsfag	128	4-4 (4-4)
Formning fællesfag	64 (160)	2-2 (2-2)
Formning tilvalgsfag	128	4-4 (4-4)
** Drama fællesfag	64 (160)	2-2 (2-2)
** Drama tilvalgsfag	128	4-4 (4-4)
** Film fællesfag	64 (160)	2-2 (2-2)
** Film tilvalgsfag	128	4-4 (4-4)

* markerer et nyt niveau

** markerer et nyt fag

Kommentarer

Af hensyn til uddannelsens studiemæssige kompetence er det væsentligt, at der for en række fags vedkommende fortsat kan opnås niveauer, der i faglig henseende er sammenlignelige med niveauer i de øvrige uddannelser på det gymnasiale trin, uden at det faglige indhold løsriver fra den helhed, hvori fagene indgår i HF-uddannelsen.

Da uddannelsen fortsat skal imødekomme behov både som ungdomsuddannelse og som voksenuddannelse, er det væsentligt, at der ved udarbejdelsen af bekendtgørelser og undervisningsvejledninger tages hensyn til dette forhold.

I den eksisterende struktur for det 2-årige forløb er undervisningen opdelt i fire semestre og timetallet i visse fag varierer fra semester til semester. Semesterordningen indførtes bl.a. af hensyn til, at tilvalg af fag finder sted efter 1. hhv. 2. semester. I den foreslåede struktur for et samlet 2-årigt forløb behøver man ikke at operere med semestre af hensyn til tilvalg.

2. fremmedsprog	er et fortsættersprog, dvs. tysk eller fransk. Timetallet er forøget.
3. fremmedsprog	er et begynderprog dvs. tysk, fransk, spansk, russisk eller italiensk. Timetallet er forøget væsentligt for at styrke niveauet, så faget kan danne udgangspunkt for videre studier på linie med de øvrige sprogfag.
Biologi med kemi	Faget biologi er udgangspunktet, og omfanget af biologi skal ikke være mindre end idag. Faget tones i eksperimentel retning og skal indeholde elementer af kemi.
Fysik	Fysik optræder som tilvalgsfag med to niveauer, hvoraf det ene bygger oven på det andet. Derved gøres faget mere attraktivt for dem, der ikke ønsker det i dag kendte store fysikfag, og derved fordeles undervisningen på en mere hensigtsmæssig måde over to år. Desuden muliggøres et fornyet tilbud om det lille fysikfag, (Fysik 1) i 2. år.
Filosofi og erhvervsøkonomi	Nye fag med niveauer hentet fra gymnasiets fagrække.
Drama og film	Disse fag, der i en årrække har været afprøvet som forsøg, sideordnes med musik og formning.

En samlet HF-eksamen

En samlet HF-eksamen består som nu af fællesfag og tilvalgsfag samt en større skriftlig opgave. Såfremt eksamen tages på et 2-årigt kursus følges endvidere to eksamensfrie valgfag.

Fællesfagene er: Dansk, historie, religion, engelsk, tysk/fransk, samfundsfag, geografi, biologi med kemi og matematik.

Eksamensfrie valgfag er: Idræt, musik, formning, drama og film.

Tilvalgsfagene er: Engelsk, tysk, fransk, spansk, russisk, italiensk, samfundsfag, biologi, kemi, fysik, matematik, datalære, psykologi, filosofi, erhvervsøkonomi, idræt, musik, formning, drama og film.
Rækken af tilvalgsfag kan udvides.

Tilvalgspoint

I oversigten nedenfor er angivet udvalgets forslag til tilvalgspoint for tilvalgsfagene.

Bortset fra engelsk tilvalgsfag og 3. fremmedsprog svarer pointtallene (som nu) til summen af fagenes ugentlige timetal pr. semester.

Til sammenligning er i parentes angivet tilvalgspoint i den eksisterende struktur.

Fag	Point
Engelsk	.10 (7)
2. fremmedsprog	.10 (10)
3. fremmedsprog	.12 (11)
Samfundsfag	.6
Biologi	.8
Kemi	.12 (10)
Fysik 1	.6 (14)
Fysik 2	.8
Matematik	.12
Datalære	.8
Psykologi	.8 (6)
Filosofi	.8
Erhvervsøkonomi	.8
Idræt	.8
Musik	.8
Formning	.8
Drama	.8
Film	.8

2-årigt forløb:

I den nuværende struktur ser fællesfagsrækken og det ugentlige timetal således ud:

4. sem.	DA 4	HI 3	RE 3	EN 4							
3. sem.	DA 4	HI 3	RE 3	EN 4							
2. sem.	DA 3	HI 3	SA 2	TY 3	EN 3	MA 5	MU/ FO 2	ID 2	BI 2	GE 2	
1. sem.	DA 3	HI 3	SA 2	TY 3	EN 4	MA 5	MU/ FO 2	ID 2	BI 3	GE 3	

I den eksisterende struktur omfatter en samlet eksamen fællesfagene, idræt og musik (eller formning) samt tilvalgsfag svarende til 20 point. Kursisterne har i det første kursusår 30-31 timer på skemaet, mens de det andet år typisk har 24-27 timer.

I det følgende vises et eksempel på, hvorledes et 2-årigt kursusforløb efter udvalgets forslag kan tilrettelægges. Den viste tilrettelæggelsesstruktur er én blandt flere mulige, idet kurserne under hensyntagen til fagenes samlede timetal kan vælge at omplacere fagene, fx afhængigt af den profil, de ønsker at give uddannelsen eller af ønsket om bedre samarbejdsmuligheder mellem nærmere bestemte fag.

2. år	DA 4	HI 3	EN 3	RE 3	SA 3	GE 2	Tilvalg				
1. år	DA 3	HI 3	EN 4	MA 5	TY/FR 4	BI m/KE 4	ID/KREA 2+2	(*)			

(*) Tilvalg: fx 3. fremmedsprog, fysik 1 eller ingenting.

Ved et 2-årigt kursus vælges to af fagene idræt, musik, formning, drama og film. Der skal tilbydes mindst tre af disse fag, hvoraf det ene skal være idræt.

Ved starten af HF vælger kursisterne

- engelsk tilvalg eller engelsk fællesfag
- sprog 2: fransk eller tysk som fortsættersprog
- to af fagene idræt og de kreative fag.

Desuden er der åbnet mulighed for at vælge et tilvalgsfag (fysik 1 eller 3. fremmedsprog), men andre tilvalgsfag kan også tænkes placeret fra starten af kurset.

Efter 1. HF er spektret af tilvalgsfag øget. De nye fag er filosofi, erhvervsøkonomi, drama og film.

Nye fag kan yderligere tilføres tilvalgsrækken, heriblandt fx nye kombinationsfag eller delvis regionalt bestemte tilvalgsfag. HF-uddannelsen får derved et mere åbent og fleksibelt præg.

Som eksempler på ændret tilrettelæggelse for et enkelt fag kan nævnes, at samfundsfag eller matematik kan tilrettelægges, så fællesfag og tilvalgsfag kommer til at udgøre et sammenhængende forløb. 3. fremmedsprog kan tilrettelægges med timetal fx 4-4-4-4 eller 3-3-5-5. Endvidere kan geografi placeres i det første år og et af de kreative fag og idræt kan ligge i 2. år.

Det er klart ønskeligt, at der også på de 2-årige kurser indføres mulighed for at aflægge eksamen i januar, men udvalget er opmærksom på de dermed forbundne ressourcemæssige problemer.

En samlet eksamen på et 2-årigt kursus omfatter fællesfagene, større skriftlig opgave, to eksamensfrie valgfag samt tilvalgsfag svarende til 22 point eller derover.

Det foreslåede pointsystem tillader nye tilvalgskombinationer. Typisk vil det være, at en tilvalgskombination - som nu - består af to eller tre fag.

Udvalget er bevidst om, at timetalsforøgelsen (1¼ time pr. år i fællesfagene), som forslaget indebærer, kræver kompenserende besparelser. Udvalget peger på, at disse kan findes ved normfastsættelsen vedrørende timetal til valgfag og tilvalgsfag samt ved øgede samarbejdsmuligheder mellem institutionerne.

Mindretalsudtalelse (Erik Pedersen, Liselotte Heslet, Ib Fischer Hansen, Vagn Ry Nielsen og Lone Christensen). »Et mindretal i udvalget er ikke overbevist om, at de nævnte besparelsesmuligheder er tilstrækkelige til at dække den udgiftsforøgelse, der ligger i udvalgets forslag, bl.a. om en udvidelse af timetallet«.

Enkeltfag (samlet eksamen)

I den eksisterende struktur omfatter en samlet eksamen fællesfagene, tilvalgsfag svarende til mindst 20 point samt større skriftlig opgave. Samlet eksamen kan opnås over mindst tre år.

Efter forslaget gælder de samme regler som for det 2-årige forløb, idet dog antal let af tilvalgspoint forøges som følge af, at undervisning i idræt og kreative fag her normalt kun foregår på tilvalgsniveau. Det foreslås, at tilvalgspointtallet skal være 26. Såfremt idræt eller et af de kreative fag indgår, så 24 point.

Tilrettelæggelsesstrukturen på enkeltfag skal være lige så fleksibel, som den nuværende bekendtgørelse incl. forsøgsordninger muliggør.

8. Om støtte til handicappede

I betragtning af at HF-uddannelsen skal ses som et uddannelses tilbud til alle unge og voksne, der har de nødvendige faglige kvalifikationer, finder udvalget det rigtigt, at der indføres de samme bestemmelser som gælder for gymnasiet, nemlig: »Til handicappede elever gives der specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand i fornødent omfang« (bek. om gymnasiet §9, stk. 5). Udvalget er sig bevidst, at en forbedring på dette område vil kræve yderligere ressourcetilførsel.

III. Fremtidsperspektiver

1. HF-uddannelsens placering i det samlede uddannelsesbillede

I afsnit II side ?? fremføres det som en afgørende præmis for udvalgets forslag til ændringer i HF-uddannelsen, »at det eksisterende og velbeskrevne søgningsmønster til HF ikke bliver radikalt ændret i de nærmest kommende år«.

Når man holder sig til den tidsmæssige begrænsning, som ligger i udtrykket »de nærmest kommende år«, er der god grund til at tro, at det kendte søgningsmønster er nogenlunde uforandret.

Men hvordan bliver forholdene på længere sigt, dvs. med en tidshorisont frem mod år 2000? Vi l der ti l den tid fortsat være brug for H F både som en al mengymnasial ungdomsuddannelse og som voksenuddannelse? Hvordan er HF-uddannelsen placeret i det samlede uddannelsesbillede på dette lidt længere sigt?

Herom vil overvejelserne dreje sig i dette sidste afsnit.

2. Mulige ændringer i søgningsmønstret

For øjeblikket er antallet af HF-elever på de 2-årige kurser ca. 5.500 på en årgang.

Alene som følge af faldet i fødselsårgange vil dette tal ved en uændret fremskrivning af den nuværende søgningsfrekvens falde til ca. 4000 elever på en årgang i år 2000. Og allerede det faktum må få betydning både for antallet af 2-årige kurser og for deres geografiske spredning.

Men andre faktorer kan udmærket tænkes at påvirke udviklingen i negativ retning:

- Deter meget tænkeligt, at mange af de 40% af en HF-årgang, der i øjeblikket går direkte fra folkeskolen til HF, i fremtiden vil søge direkte ind til erhvervsuddannelserne. Disse uddannelser vil blive præget af sammenhængende uddannelsesforløb, der måske vil kunne føre frem til en almen studieforbereende kompetence, sådan som gymnasiet og HF giver i dag. Denne udvikling vil forstærkes, hvis erhvervsuddannelsernes reformforslag om et halvt års erhvervsintroduktion medfører, at folkeskolens 10. klasse i realiteten ikke længere vil komme til at eksistere.
- Dersker al lerede i dag en kraftig vækst i antallet af nye kombinationsuddannelser, og man kan på længere sigt forestille sig en række omstigningsmuligheder mellem gymnasiet, handelsskolerne og de tekniske skoler, som vil bevirke, at der ikke længere er samme behov for HF som ungdomsuddannelse.
- Gymnasireformen vil først i de kommende år slå igennem på en måde, som også meget vel kan påvirke søgningen til HF. Gymnasiet har jo efter reformen fået en

række træk, der tidligere kun karakteriserede HF: eleverne har friere valgmuligheder, fagene kan kombineres på utraditionelle måder, og den fleksible struktur giver større tilpasningsmulighed til nye behov i fremtidens samfund.

- Man må ligeledes formode, at HF som 2-årig ungdomsuddannelse vil få svindende betydning som en speciel pigeuddannelse og som en uddannelse, der især tiltrækker unge fra læsefremmede miljøer. Dels som følge af den betydning HF indtil idag faktisk allerede har haft, dels fordi højningen af uddannelsesniveaet over hele landet vil fjerne nogle af forskellene i søgningsmønstret i de forskellige dele af landet, således at mønstret bliver mere ensartet og med tendensen fra de mere byprægede dele af landet som model.
- Endelig kan bemærkes, at der specielt til social- og sundhedsuddannelserne arbejdes med andre adgangsveje end HF- og studentereksamen.

Meget tyder på, at vi efter midten af 90'erne vil være i en situation, hvor antallet af HF-elever på de 2-årige ungdomsuddannelser ikke blot vil falde som følge af faldet i ungdomsårgangene, men betydeligt kraftigere, måske helt ned til 2-3000 elever pr. årgang.

Og så nærmer man sig det tidspunkt, hvor det ikke længere er rimeligt at opretholde HF som en særlig ungdomsgymnasial uddannelse med bred geografisk dækning.

Dette betyder ikke, at HF-uddannelsen som sådan vil miste betydning. Tværtimod kan det tænkes, at mange unge, der søger den direkte vej til erhvervsuddannelser, senere vil få behov for en mere bred almindelig uddannelse, men dette behov vil de så på grund af job, familieforhold mv. snarere søge at få dækket gennem voksenuddannelserne inden for enkeltfagssystemet.

De forsøg på at forudse mulige ændringer i søgningsmønstret til de 2-årige HF-kurser, som er skitseret ovenfor, har været grundigt drøftet, og der er i udvalget ikke enighed om den vurdering, at antal let af kursister på de 2-årige kurser vil falde så drastisk som angivet inden foren overskuelig periode. En del af udvalgets medlemmer fortolker udviklingstendensen mere positivt og vurderer, at der også i en længere årrække vil være behov for at opretholde 2-årige HF-kurser med en rimelig geografisk spredning. Disse synspunkter hos en række medlemmer er der nøjere redegjort for i bilag 3.

Under alle omstændigheder må det være den faktiske udvikling, som afgør, om søgningen til de 2-årige HF-kurser på et tidspunkt faldertil et niveau, der nødvendiggør en radikal omlægning af HF-uddannelsen.

Selv om der er uenighed om, hvornår dette tidspunkt eventuelt måtte indtræffe, har samtlige udvalgsmedlemmer deltaget i udformningen af de følgende afsnit, der skitserer nogle fremtidsperspektiver, såfremt udviklingen godtgør, at der er behov for en væsentligt ændret placering af HF i det samlede uddannelsesbillede.

3. HF og fremtidens voksenuddannelsesbehov

Den ovenfor skildrede mulige tendens i ungdomsuddannelserne modsvarer efter al sandsynlighed af en stærk vækst i behovet for uddannelse for voksne i fremtidens samfund.

Samfundsudviklingen vil være præget af en stadig større *internationalisering*. Kontakten med andre lande vil vokse både på grund af øget samhandel og på grund af internationale organisationers og politiske organers voksende betydning. Den enkelte dansker vil have behov for at være rustet til at møde mennesker med en anden historisk og kulturel baggrund. Han/hun skal kunne vælge i en international kulturs mange og forskelligartede tilbud, og han/hun må være udstyret så godt som overhovedet muligt med sprogkundskaber og andre internationale færdighedsfag.

Den *teknologiske udvikling* går med rivende hast, hvilket betyder, at alle voksne vil komme til at befinde sig i en stadig læreproces. Denne læring drejer sig ikke bare om beherskelse af nye teknikker, men mindst lige så meget om opøvelse af vurderings- og skelneevne, så det er muligt at vælge imellem den stadige strøm af informationer og træffe beslutning om, hvad man anser for væsentligt, og hvad der blot er ligegyldige forandringer i et overfladisk kulturmønster.

Da flere og flere arbejdsprocesser overtages af teknikken, må der påregnes en stadig forandring i *arbejdsmonstre*. Ikke nødvendigvis sådan, at der bliver tale om mere og mere fritid, men snarere sådan, at arbejdstiden skal bruges til videreuddannelse og intensiv indlæring af ny viden med henblik på, at den enkelte kan opnå en stadig øget grad af *selvforvaltning* med tilhørende krav til større ansvarlighed og mere selvstændigt arbejde.

Samtidig må man gå ud fra, at en ældre tids indplacering af arbejdskraften i bestemte sti 11 inger og rutiner, som derefter kan varetages af den samme person gennem mange år, er definitivt forbi. Mennesker vil i fremtidens samfund kræve udvikling og udfordring, vil bestandigt være på vej mod nye opgaver og nye arbejdsområder, og vil have behov for et voksenuddannelsessystem, der smidigt kan tilpasse sig samfundets krav og udviklingsmuligheder.

Hvad mennesker ikke nåede gennem ofte stressede arbejdsår, må man formode, at de vil have et stort ønske om at kunne nå i den sidste og arbejdsfrie del af deres tilværelse, således at behovet for rejser, studier og større indsigt i høj grad skal tilgodeses for ældre medborgere og ikke kun for de unge. Og til syvende og sidst vil det også have samfundsmæssig betydning, at mennesker bliver ved med at være aktive så højt op i alderen som overhovedet muligt.

Der vil altså i fremtidens samfund være

- et behov for at forny og forbedre tidligere uddannelser
- et behov for at opnå højere kompetence inden for vidensområder, der har direkte betydning for det enkelte menneskes mulighed for at kunne fastholde job og gøre karriere
- et behov for bedre sprogkundskaber og større kulturelt udsyn
- et behov for bedre selvforståelse og bedre samfundsforståelse.

Samtidig vil højnelsen af grunduddannelsesniveaueet både i børneskolen og i ungdoms- og voksenuddannelsen gøre det til en mere overkommelig opgave at søge videre uddannelse.

Uddannelse avler behov for mere uddannelse. Det synes al erfaring at sige, og et samfund som det danske har ikke noget bedre råstof at investere i end netop det enkelte menneskes dygtighed og generelle evne til at kunne orientere sig i tilværelsen.

Mens man altså kan have sine tvivl om det fortsatte behov for HF som en alternativ ungdomsuddannelsesvej på længere sigt, er der for udvalget slet ingen tvivl om behovet for den bedst mulige kompetencegivende voksenuddannelse. I denne sammenhæng må det betegnes som overordentligt vigtigt at kunne tilbyde voksne en god uddannelse på alle niveauer heltop til højeste gymnasiale stade, både som enkeltfag og som en samlet eksamen.

4. HF-uddannelsen for voksne i fremtidens samfund

Hvis udviklingen medfører, at HF i løbet af en årrække ikke længere skal være såvel en ungdoms- som en voksenuddannelse, men alene et gymnasialt tilbud til voksne med vidt forskellige behov af en art, der ovenfor er skitseret, så er det ikke tilstrækkeligt med deforslagtil ændringer, som udvalget fremlægger i andet hovedafsnit afdenne betænkning.

Så må hele uddannelsen gennemtænkes på ny med udgangspunkt i voksne menneskers forudsætninger og behov.

Udvalget har ikke haft tid eller ressourcer til at gennemarbejde en sådan helt ny koncept for HF, men et par grundtræk kan dog her afslutningsvis antydes.

1) Det må være ønskeligt, at en sådan ny HF-uddannelse, specielt beregnet på voksne, koordineres bedst muligt med den grunduddannelse for voksne, som forberedes for øjeblikket, således at hele voksenuddannelsen fra laveste til højeste niveau opfattes som en helhed, der frit kan kombineres efter den enkeltes behov.

2) Alt andet lige må det antages, at det navnlig er i spørgsmålet om antallet af fællesfag, der kan ske ændringer, hvis HF forandres fra en ungdomsuddannelse til en voksenuddannelse. Voksne mennesker har ikke nødvendigvis behov for samme mængde obligatorisk fællesfagsstof som unge. De haren større erfaring med sig, de har viden indhentet på mange forskellige områder gennem forskellige faser af deres tilværelse, og de har behov for at kunne bruge mere tid på helt personligt valgte fag.

3) Selv om det må antages, at voksne mennesker mere vil have behov for »uddannelsespakker« med relevans for den enkeltes jobsituation eller personlige udvikling end for en hel HF-eksamen, så er det dog også på dette længere sigt nødvendigt at fastholde helheden i HF-uddannelsen, dels af hensyn til dem, der stadig har brug for den samlede eksamen, dels af hensyn til samspillet mellem uddannelsens enkelte fag og vægtningen af hvert enkelt fag.

En god voksenuddannelse må i lige høj grad tilgodese *færdigheder, kundskaber, erkendelse og kreativ udfoldelse*, og alle disse elementer må i vekslende omfang indgå i de enkelte fag. Det er ikke ønskeligt med færdigheder og kundskaber uden tilsva-

rende uddybning af erkendelse og fantasi. Det er heller ikke ønskeligt med en voksende uddannelse med hovedvægt på erkendelse og kreativitet uden opbygning af de færdigheder og kundskaber, som gør uddannelsen praktisk anvendelig. Samspillet mellem alle elementer er det afgørende.

Uden forestilling om, at det på nuværende tidspunkt er muligt i detaljer at redegøre for den ønskelige fagrække, både hvad angår fællesfag og valgfag i en fremtidig voksen HF-uddannelse, kan man dog nok slå fast, at der må lægges vægt på basale vidensområder, som der siden kan bygges videre på.

Sådanne basale vidensområder vil være:

a) *Humaniora* (dansk, historie, religion/filosofi, psykologi mv.), som er væsentlige for etableringen af menneskelig identitet, for selvforståelse og forståelse af de historiske forhold, der har formet det samfund og den kultur, som den enkelte er en del af og har ansvar for at føre videre.

b) *Fremmedsprog*, hvor både et grundfag som engelsk, traditionelle 2. fremmedsprog som fransk eller tysk, og nye fremmedsprog som spansk, russisk, italiensk eller japansk er afgørende for, at mennesker fra et lille sprogområde som det danske vil være i stand til at arbejde og gøre sig gældende i en stadig mere internationaliseret verden.

c) *Matematiske og naturvidenskabelige discipliner* (matematik, fysik, kemi, biologi og geografi) vil i fremtiden spille en stadig større rolle og være af afgørende betydning såvel for beherskelse af det moderne samfunds teknik som for stillingtagen til den tekniske udviklings muligheder og faremomenter.

d) *Samfundsfaglige discipliner*, hvor det af hensyn til den demokratiske proces, alle skal kunne deltage i, og af hensyn til faren for passivering og umyndiggørelse af den enkelte i forhold til stadig mere komplicerede og uoverskuelige samfundsprocesser, er afgørende vigtigt at fastholde viden om og indsigt i de for et demokrati afgørende institutioner og fundamentale ideer.

e) Altsammen under hensyntagen til de *kreative egenskaber*, som det er vigtigt at udvikle af hensyn til såvel arbejde som fritid, og som kan finde anvendelse inden for alle fag.

5. Afslutning

Udvalget har i betænkningen søgt både

- at tilgodesede helt nærliggende krav om en justering og forbedring af den eksisterende HF-uddannelse under inddragelse af de erfaringer, en 20-årig udvikling har givet vedrørende stærke og svage sider i denne uddannelse, der på så mange måder har ændret hele uddannelsesbilledet i det danske samfund,
- og at tale åbent om fremtidsperspektiverne, som efter udvalgets opfattelse på ingen måde vil gøre HF overflødig, men måske nok forrykke behovet fra HF som en del af ungdomsuddannelsesbilledet til HF som et smidigt og fleksibelt instrument for voksne menneskers uddannelsesbehov.

HF behøver ikke længere at støtte sig til nogen anden uddannelse. Den er trådt ud af barne- og ungdomsårene og må også i fremtiden etablere sig med sin egen særlige profil. Den må selvstændiggøres både institutionelt og indholdsmæssigt og udvikle sin egen pædagogiske tradition i et frugtbart samspil mellem elevernes behov og lærerkorpsets evne og dygtighed.

Intet nedarvet billede af nødvendigheder og af almen dannelse bør under denne proces stå i vejen for den bedst mulige pejling af voksne menneskers behov ind i fremtidens verden, som denne tegner sig frem mod år 2000.

IV. Appendiks

1. Oversigt over materiale, der har stået til rådighed for udvalget

1. Betænkning om højere forberedelseseksamen s. 5-17 afgivet i januar 1967.
2. Forslag til lov om højere forberedelseseksamen med tilhørende bemærkninger.
3. Bekendtgørelse om lov om højere forberedelseseksamen, (bek. nr. 263 af 11. maj 1973).
4. Bekendtgørelse om lov om prøveforberedende enkeltfagsundervisning mv. for voksne (bek. nr. 320 af 4. juli 1983).
5. Bekendtgørelse nr. 304 af 3. juni 1984 om højere forberedelseseksamen.
6. Bekendtgørelse nr. 305 af 3. juni 1984 om fagene til højere forberedelseseksamen.
7. Bekendtgørelse nr. 338 af 11. juli 1983 om prøveforberedende enkeltfagsundervisning mv. for voksne.
8. Bekendtgørelse nr. 433 af 24. september 1985 om ændring af bekendtgørelse om prøveforberedende enkeltfagsundervisning mv. for voksne.
9. HF-rapport, DGHF 1987.
10. Rektorforeningen, Tyve år med HF - erfaringer og vurderinger, februar 1987.
11. Forstanderforeningen af 1972, HF-enkeltfag i 90'erne. Voksengymnasial undervisning med deltagerne i centrum.
12. Gymnasieskolen, Sænummer om HF, 15. april 1987.
13. HF - Frem mod år 2000. Udarbejdet af Seminariernes Rektorforsamling. HF-udvalget.
14. Herlev Statsskole. Pædagogisk Udviklingsarbejde på HF 1979-1981.
15. Dansk Magisterforenings Seminarieafdeling, HF-erfaringer og synspunkter, 1987.

16. Gymnasieskolernes Lærereforening, Repræsentantskabsbeslutning om HF, dec. 1987.
17. Orientering om HF (RUE 1988).
18. LMFK-særnummer om HF, 1988.
19. Lov om erhvervsuddannelser.
20. Lotz-udvalgets rapport nr. 1.
21. 20 år med Statens HF-Kursus/Frederiksberg HF-Kursus.
22. Samfundsfagsnyt nr. 68.
23. Side 3-14 af Psykologilærereforeningens debatskrift om HF.
24. Betænkning nr. 1146 om Almen Voksenuddannelse.

2. Bilag

Bilag 1

Sammenligning mellem HF og studentereksamen

Med udgangspunkt i direktoratets notat om forskelle/ligheder mellem HF-fagenes faglige niveau og de tilsvarende fags niveau under den nye gymnasielov, må jeg konstatere, at der ikke er væsentlige forskelle. Næsten alle HF's fag findes på tilsvarende kompetenceniveau i det nye gymnasium.

Der er naturligvis forskelle i selve beskrivelsen af det enkelte fag. For mig er det afgørende imidlertid, at fagene giver samme formelle kompetence.

Det må desuden konstateres, at nogle af fagene findes på et højere niveau til studentereksamen end til HF, medens det modsatte ikke er tilfældet.

Enkelte HF-tilvalgsfag findes ikke i gymnasiet. Her er det vigtigste (kvantitativt) vel faget psykologi.

Under den nuværende ordning er det nødvendigt at supplere visse HF-fag fx fransk, matematik og fysik, hvis HF skal give samme kompetence som studentereksamen. Dette sker enten på forberedelseskursus eller på GSK.

Den voksne med eksamen på 9. eller 10. klasse niveau, der har behov for at opnå studiekompetence i matematik på studentereksamensniveau, skal i det nuværende system gå følgende vej:

- a) HF fællesfag
- b) HF tilvalgsfag
- c) stud.eks. i enkeltfag alt. GSK

Det betyder, at der i et normalt forløb på forberedelseskursus vil gå tre år med at opnå den fornødne kompetence i et enkelt fag. Dette er ikke brugervenligt!

Uddannelsesinstitutioner

For øjeblikket findes HF med ca. halvdelen af den samlede aktivitet på to-årige kurser på gymnasier og seminarier og med den anden halvdel på amtskommunale enkeltfagskursus.

HF er en institutionsbærende aktivitet på seminarier og enkeltfags kurser. De fleste af disse institutioners eksistens er afhængig af, at de har mulighed for at tilbyde en eksamen på gymnasialt niveau.

Indenfor gymnasieskolen har HF en beskedent placering i den samlede aktivitet. Ingen eller kun få gymnasieskoler vil være i fare, hvis muligheden for at tilbyde voksne en undervisning på gymnasialt niveau falder bort.

Seminarier og enkeltfags kurser er beregnet til udelukkende at undervise voksne. Dette betyder, at lærerne udelukkende beskæftiger sig med voksenundervisning, og at lokalerne er indrettet til voksne.

Gymnasieme er beregnet til at tilbyde ungdomsuddannelse. Gymnasiets hele miljø er således indrettet til elever i alderen 15 til 19 år. Voksne vil altid være en lille minoritet blandt helt unge.

På baggrund af ovenstående er det min opfattelse, at undervisningen for voksne på gymnasialt niveau bør finde sted på seminarier og enkeltfagskurser. Dette vil give den voksenede største tryghed underuddannelsen. Den endelige geografiske placering må fastsættes af amtsrådene i samarbejde med seminarieejerne.

Indhold i en gymnasial voksenuddannelse

Som det fremgår af sammenligningen mellem HF og studentereksamen, så vil det være muligt at tilgodese de voksnes behov ved at åbne mulighed for, at studentereksamen kan tages som enkeltfag i hele fagrækken og på alle niveauer.

Hvis denne ændring gennemføres, kan undervisningen til HF helt undværes, og det samme gælder for gymnasiale suppleringskursus.

Herved opnås en betydelig forenkling. Der skal kun opretholdes ét eksamenssystem og ét sæt fagbeskrivelser for det enkelte fag/niveau.

For den voksne, der har behov for at opnå en bestemt studiekompetence, betyder et sådant system, at han/hun kan komme fra 7. klasse niveau i et fag til studentereksamens niveau på samme institution.

Ved at benytte denne model vil vi opnå et mere brugervenligt system, der vil være nemmere at administrere, og det vil betyde en faglig styrkelse i forhold til den nuværende gymnasiale voksenuddannelse.

Unge direkte fra folkeskolen

Det må erkendes, at mit forslag giver en valgmulighed indre for de unge, når de forlader folkeskolen.

For de fleste vil det betyde, at de vælger gymnasiet eller en EFG-uddannelse. Ganske få vil have brug for en tredje mulighed. De vil så senere kunne søge ind på enkeltfagsuddannelsen på seminarierne eller på enkeltfagskurserne.

Efter samtale med en del unge HF-elever er det min opfattelse, at det ofte er ret tilfældigt, at de har valgt HF fremfor gymnasiet. Et ofte udtalt motiv er, at det kun tager

to år at tage HF-eksamen. Det er en sandhed med modifikationer, da det i mange tilfælde bliver nødvendigt bagefter at supplere HF-eksamen til studentereksamensniveau i ét eller flere fag.

Konklusion

Højere forberedelseseksamen har gennem 20 år løst en vigtig uddannelsesmæssig opgave. Den har betydet, at mange unge og voksne fra »uddannelsesfjerne« miljøer er kommet igang med en uddannelse.

Opgaven er nu løst så godt, og studentereksamen er ændret så meget i opbygning og indhold, så der ikke mere er behov for HF.

Mit forslag er herefter:

- 1) Lov om højere forberedelseseksamen ophæves.
- 2) Lov om studentereksamen ændres, så der bliver mulighed for at tage studentereksamen som enkeltfag. Der skal endvidere skaffes hjemmel for, at denne undervisning kan foregå på seminarier og enkeltfagskurser.
- 3) Lov om Gymnasiale Suppleringskursus ophæves.
- 4) Lov om amtskommunale enkeltfagskursus for voksne ændres, således at HF erstattes med studentereksamen.
- 5) Lov om seminarier ændres, således at seminarierne, efter aftale med den lokale amtskommune, kan tilbyde studentereksamen i enkeltfag.

Lars Kristensen

Bilag 2

Forslag til rammestyringsmodel for HF-området fra GL

En rammestyringsmodel baseret på »taxameterprincippet«, hvor antallet af kursister udløser den samlede økonomiske ramme til institutionen vil være den ideelle løsning, men denne model støder på 2 problemer:

- undervisningen foregår - og skal formentlig fortsat foregå - på afgrænsede hold af varierende størrelse og med varierende timetal,
- lærerlønforbruget er meget kraftigt bundet op på et netværk af aftaler, og lærerlønnen er anciennitetsbestemt.

En rammestyring kunne derfor fordeles i to områder:

- A. En timestyringsmodel og
- B. En tildeling af midler til andre formål end lærerløn.

En timestyringsmodel kunne være en simpel sammenhæng mellem antallet af kursist-årsværk og det samlede skematimetal på institutionen. Et kursist-årsværk, skal forstås som en kursists fuldtidsbeskæftigelse i et år; en kursist på et 2-årigt forløb vil således hvert af de to år medregnes med et fuldt årsværk, medens fx en enkeltfagskursist, som kun følger undervisning i 10 ugentlige timer medregnes med $\frac{1}{3}$ kursist-årsværk.

Med udgifterne til skematimerne følger automatisk en række andre aftalebundne udgifter som fx rette reduktioner, studievejledning, deletimer etc. Institutionens udgifter til lærerløn vil da udover skematimetallet (og dermed kursistårsværkerne) være afhængig af, hvilke fag, kursisterne vælger (nogle fag er mere reduktionstunge end andre) og læremes anciennitetsprofil.

De øvrige økonomiske midler kan lettere tildeles ud fra et rent taxameterprincip: et bestemt beløb pr. kursist. De to ellers adskilte udgiftsarter - lærerløn og øvrige udgifter - kan imidlertid interagere, hvis en institution fx driver rekvireret undervisning med et vist »overhead«, som institutionen selv kan disponere over, men det må anses foret rent bogholderimæssigt problem at fastsætte regler for, hvorledes rekvireret undervisning skal indgå i timestyringsmodellen.

Bilag 3

Behovet for 2-årige HF-kurser også på længere sigt

Som anført i betænkningens kapitel III (side ??), fortolkeren del af udvalgets medlemmer udviklingstendensen mere positivt end skitseret i dette afsnit og vurderer, at der også i en længere årrække vil være behov for at opretholde 2-årige H F-kurser med en rimelig geografisk spredning. Som grundlag for denne vurdering kan bl.a. anføres:

- De ændringer, som udvalget foreslår i kapitel II, betyder en klar forbedring af HF-uddannelsen med bedre mulighed for at fastholde både den studieforbereende kompetence og det almindelige aspekt. HF vil således - ikke mindst fordi den er en 2-årig uddannelse - stå styrket i den konkurrencesituation i forhold til de øvrige ungdomsuddannelser, som må forudses med de mindre ungdomsårgange.
- Der er på en række områder sket en opstramning af kravene i gymnasiet, som styrker uddannelsens boglige karakter. HF vil stadig være karakteriseret ved en langt større valgfrihed hvad angår den enkelte kursists muligheder for at sammensætte sin uddannelse mere bredt. Der er derfor ingen grund til at tro, at gymnasireformen vil gøre denne uddannelse mere attraktiv for elever med den bredere sociale baggrund, som karakteriserer HF.
- Erhvervsuddannelserne vil næppe generelt få et så ændret indhold, at de reelt vil kunne tilbyde den samme almene og studieforbereende kompetence som gymnasiet og HF. Erfaringer fra udlandet og fra erhvervslivet herhjemme tyder derimod på, at fremtidens krav om evne til omstilling og videreuddannelse bedst honoreres gennem en solid almen grunduddannelse fremfor en for tidlig erhvervsrettet specialisering.
- Med de forbedrede beskæftigelsesmuligheder for unge, som forventes med de mindre ungdomsårgange i 1990'erne kan der blive tale om, at et stigende antal unge udskyder deres endelige uddannelses- og erhvervsvalg efter folkeskolen til for-

del for en kortere periode med erhvervsarbejde. Disse unge vil sandsynligvis i stort omfang søge den 2-årige HF-uddannelse.

- Der vil fortsat være et behov for HF-uddannelsen som »den anden chance« for de mange »unge voksne«, som ønsker omstigningsmulighed til en almen kompetencegivende uddannelse efter et for tidligt erhvervsvalg.

Paul Heide, Kirsten Johannsen, Lars Kongshøj,
Willy Mathiesen, Torben Rau, Birgit Rohde